

Pētījums par narkotisko/psihotropo vielu pieejamību jauniešu vidū, narkotisko/psihotropo vielu aprites īpatnībām un to pieejamību izglītības iestādēs 2024. gadā

Gala ziņojums

2025. gada 15. jūlijs

Baiba Apine

PwC Vadības konsultāciju
nodaļas direktore
T: +371 6709 4400
baiba.apine@pwc.com

Silga Gintere

Projekta koordinatore
PwC Vadības konsultāciju
nodaļas vecākā vadītāja
T: +371 6709 4400
silga.gintere@pwc.com

PricewaterhouseCoopers SIA
Marijas iela 2a, Rīga,
LV-1050, Latvija
T: + 371 6709 4400

Valsts policijai
Čiekurkalna 1. līnija 1 k-4
Rīga, LV-1026

2025. gada 15. jūlijā

Šo ziņojumu ir izstrādājis SIA "PricewaterhouseCoopers" (turpmāk tekstā – "PwC") Valsts policijas (turpmāk tekstā – "VP") kā Pasūtītāja vajadzībām, saskaņā ar 2025. gada 27. janvāra līgumu par pakalpojumu sniegšanu projektā "Pētījums par narkotisko/psihotropo vielu pieejamību jauniešu vidū, narkotisko/psihotropo vielu aprites īpatnībām un to pieejamību izglītības iestādēs 2024. gadā" (turpmāk tekstā – "Līgums").

Šis ziņojums iekļauj informāciju par Pētījuma 3. posmu "Lauka darbs jeb datu ievākšana ar empīriskām metodēm", Pētījuma 4. posmu "Datu analīze, interpretācija un secinājumi, gala ziņojuma sagatavošana" un Pētījuma 5. posmu "Rekomendāciju izstrāde". Ziņojuma izstrādē ir izmantota publiski pieejamā informācija, kā arī aptaujās, intervijās un fokusgrupās gūtā informācija un dati. PwC nav mēģinājis nodrošināt šādu avotu uzticamību vai pārbaudīt šādi sniegto informāciju, tādējādi PwC nevienai personai, izņemot VP, saskaņā ar noslēgto Līgumu nesniedz nekāda veida apsollījumus vai garantijas (tiešas vai netiešas) par ziņojuma pareizību vai pilnīgumu.

PwC neuzņemas nekādu atbildību pret citām personām (izņemot pret VP saskaņā ar Līgumu) par ziņojuma izstrādāšanu. Tādējādi normatīvajos aktos pieļautajos gadījumos un neatkarīgi no darbības formas un no tā, vai atbildība ir radusies no līguma pārkāpuma vai delikta, PwC neuzņemas nekādu atbildību par citām personām nodarītiem zaudējumiem (izņemot zaudējumiem, kas radušies VP ņemot vērā iepriekš minēto) vai par jebkādiem lēmumiem, kas pieņemti vai nav pieņemti, balstoties uz šo ziņojumu.

Šis ziņojums ir izstrādāts VP vajadzībām un attiecas uz Līgumā ietverto darba uzdevumu izpildi - Pētījuma 3. posma "Lauka darbs jeb datu ievākšana ar empīriskām metodēm" un Pētījuma 4. posma "Datu analīze, interpretācija un secinājumi, gala ziņojuma sagatavošana" un Pētījuma 5. posmu "Rekomendāciju izstrāde". Ja Jums ir kādi jautājumi saistībā ar šo ziņojumu, lūdzu, sazinieties ar mums.

Ar cieņu,

Baiba Apine
PwC Vadības konsultāciju nodaļas direktore

Svarīgs paziņojums jebkurai personai, kas nav tiesīga iepazīties ar šo ziņojumu

Jebkura persona, kas nav šī ziņojuma adresāts vai kura nav parakstījusi un nosūtījusi atpakaļ PricewaterhouseCoopers SIA vēstuli par atbrīvojumu no atbildības, nav tiesīga iepazīties ar šo ziņojumu.

Ja nepilnvarota persona ir piekļuvusi šim ziņojumam un ir izlasījusi to, šī persona, iepazīstoties ar ziņojumu, piekrīt šādiem noteikumiem:

1

Persona, kurai šis ziņojums ir kļuvis pieejams, saprot, ka PricewaterhouseCoopers SIA darbs tika veikts saskaņā ar mūsu klienta norādījumiem, tikai klienta interesēs un izmantošanai klienta vajadzībām.

2

Persona, kurai šis ziņojums ir kļuvis pieejams, atzīst, ka šis ziņojums tika sagatavots mūsu klienta vajadzībām un var neietvert visus jautājumus, kas varētu būt būtiski citiem mērķiem.

3

Persona, kurai šis ziņojums ir kļuvis pieejams, piekrīt, ka PricewaterhouseCoopers SIA, tā partneri, direktori, darbinieki vai citi pārstāvji nav ne atbildīgi, ne piekrīt uzņemties atbildību pret šo personu neatkarīgi no tā, vai atbildība ir radusies no līguma pārkāpuma vai delikta (tajā skaitā, bet ne tikai, no nolaidības un normatīvajos aktos paredzēto pienākumu pārkāpuma). PricewaterhouseCoopers SIA pārstāvji nav atbildīgi par jebkādu zaudējumu, kaitējumu vai izdevumiem, kas radušies personai, kurai šis ziņojums ir kļuvis pieejams un kura ir izmantojusi šo ziņojumu jebkādā veidā, vai par jebkurām citām sekām, kas radušās no tā, ka šai personai ir kļuvis pieejams šis ziņojums. Papildus iepriekš minētajam, persona, kurai šis ziņojums ir kļuvis pieejams, piekrīt, ka uz šo ziņojumu nedrīkst atsaukties, to nedrīkst citēt vai izplatīt bez PricewaterhouseCoopers SIA rakstiskas piekrišanas.

Izmantoto saīsinājumu un terminu saraksts

		
ES	Eiropas Savienība	
PVO	Pasaules Veselības organizācija	
PwC	PricewaterhouseCoopers SIA	
VP	Valsts policija	
Pētījums	Pētījums par narkotisko/psihotropo vielu pieejamību jauniešu vidū, narkotisko/psihotropo vielu aprites īpatnībām un to pieejamību izglītības iestādēs 2024. gadā	
PVO	Pasaules Veselības organizācija	
m.g.	Mācību gads	
NMPD	Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests	
NVO	Nevalstiska organizācija	
SPKC	Slimību profilakses un kontroles centrs	
THC	Tetrahidrokanabinols	
Vielas	Narkotiskās/psihotropās vielas	
VIIS	Valsts izglītības informācijas sistēma	
VISC	Valsts izglītības saturs centrs	

Satura rādītājs

1.	Pētījuma mērķis un ierobežojumi	6
1.1.	Pētījuma mērķis un rezultāti	7
1.2.	Aptaujas metodoloģijas pārskats	8
1.3.	Interviju un fokusgrupu metodoloģijas pārskats	9
1.4.	Pētījuma ierobežojumi	10
1.5.	Visaptverošs ietvars narkotiku problēmas risināšanai	11
1.6.	Kopsavilkums	12
2.	Rekomendācijas	15
2.1.	Profilakse un riska samazināšana	16
2.2.	Ārstēšana un aprūpe	26
2.3.	Kaitējuma mazināšana un apakarošana	29
2.4.	Uzraudzība, tiesiskie mehānismi un novērtēšana	34
3.	Rekomendāciju ieviešanas prioritizācija	36
3.1.	Visaptverošs ietvars narkotisko/psihotropo vielu izplatības ierobežošanai	37
3.2.	Shematisks sadarbības mehānisms starp iesaistītajām pusēm narkotisko/psihotropo vielu aprites ierobežošanai izglītības iestādēs	38
3.3.	Rekomendāciju apkopojums	39
3.4.	Rekomendāciju ieviešanas prioritizācija	40
4.	Rekomendēto aktivitāšu pārskats un ieviešanas prioritizācija	41
4.1.	Rekomendāciju aktivitāšu pārskats	42
5.	Pielikumi	47

1

Pētījuma mērķis un ierobežojumi

1.1. Pētījuma mērķis un rezultāti

Pētījuma mērķi

- Izprast narkotisko/psihotropo vielu izplatības raksturu – izplatības veidu un paņēmienus, un identificēt riska faktorus un tendences, kas saistītas ar šo vielu izplatību;
- Noskaidrot narkotisko/psihotropo vielu pieejamības līmeni un izplatības modeļus jauniešu vidū vecumā no 15 līdz 20 gadiem, īpaši fokusējoties uz: izglītības iestādēm, jauniešu pulcēšanās vietām, izklaides pasākumiem, interneta vidi (sociālie tīkli, darknet).

Pētījuma posmi un rezultāti

I Posms

Priekšizpēte

II Posms

Pētījuma instrumentārija izstrāde

- Pētījuma instrumentārijs.

III Posms

Lauka darbs jeb datu ievākšana ar empīriskām metodēm

- Tiešsaistes aptaujas rezultāti un atskaites;
- Fokusgrupu diskusijas transkripti / audioieraksti;
- Interviju transkripti / audio ieraksti.

IV Posms

Datu analīze, interpretācija un secinājumi, gala ziņojuma sagatavošana

V Posms

Rekomendāciju izstrāde

- Pētījums ar rekomendācijām latviešu valodā.

Detalizēts pētījuma ziņojums ar statistisko un kvalitatīvo datu analīzi; kā arī pētījuma rezultātu prezentēšana VP tematiskā konferencē, kas tiks rīkota ar VP sadarbības partneriem.

Projekta īstenošana

2025. gada 27. janvāris – 2025. gada 27. jūlijs (6 mēneši kopš līguma parakstīšanas).

Šī ziņojuma tvērums

1.2. Aptaujas īstenošanas metodoloģijas pārskats

Aptaujas metodoloģija

Pētījuma mērķis

Noskaidrot narkotisko un psihotropo vielu pieejamības līmeni un izplatības modeļus jauniešu vidū vecumā no 15 līdz 20 gadiem. Mērķis ir arī izprast narkotisko/psihotropo vielu izplatības raksturu – izplatības veidu un paņēmienus, un identificēt riska faktorus un tendences, kas saistītas ar šo vielu izplatību. **Iespēju robežās aptauja tika paplašināta vecuma grupai 11 – 20 gadi.**

Pētījuma metode

Tiešsaistes aptauja klātienē izglītības iestādēs, kurās īsteno vispārējās vidējās, arodizglītības un profesionālās izglītības programmas 2024./2025.m.g., izmantojot strukturētās tiešsaistes intervijas.

Mērķa grupa

Vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu, arodskolu audzēkņi, vecuma grupā no 15 līdz 20 gadiem. **Iespēju robežās aptauja tika paplašināta vecuma grupai 11 – 20 gadi.**

Atlases grupas lielums

5000 respondenti.

Dati par vispārējās vidējās, arodizglītības un profesionālās izglītības iestādēm 2024./2025.mācību gadā tika iegūti no Latvijas Izglītības un zinātnes ministrijas veidotās elektroniskās platformas “Valsts izglītības informācijas sistēma” (VIIS). Pētījumā tika izmantots divu posmu (izglītības iestāde un klase vai grupa/kurss) klasteru metodes dizains.

Aptaujāto skolu izvēle

- Pēc nejaušā skaitļa metodes tika atlasītas **25 izglītības iestādes no Latvijas vispārīzglītojošo skolu saraksta**, kurās ir 10., 11. un 12.klases ar kopējo audzēkņu skaitu 50 un vairāk audzēkņiem mērķa vecumgrupā (no 15 līdz 20 gadiem), kā arī **25 izglītības iestādes ar Latvijas profesionālās pamatizglītības, arodizglītības un profesionālās izglītības programmām** (izņemot speciālās izglītības iestādes). **Iespēju robežās aptauja tika paplašināta vecuma grupai 11 – 20 gadi, klašu grupās 5 – 12.klase;**
- Kopā tika atlasītas **50 izglītības iestādes** visā Latvijas teritorijā atbilstoši statistiskajam reģionu sadalījumam: 25 RTgā un 25 pārējā Latvijas teritorijā (Vidzemes, Kurzemes, Zemgales un Latgales statistiskajos reģionos).

Aptaujāto klašu izvēle

- Pēc nejaušo skaitļu rindas tika atlasītas **klases vai grupas/kursi** šajās izglītības iestādēs. No katras atlasē iekļautās vispārīzglītojošās izglītības iestādes pēc nejaušo skaitļu rindas tika atlasītas **10., 11., un 12. klases**, kuras tika iekļautas pētījuma atlasē; **Iespēju robežās aptauja tika paplašināta vecuma grupai 11 – 20 gadi, klašu grupās 5 – 12.klase**
- Savukārt no katras izlasē iekļuvušās izglītības iestādes ar Latvijas profesionālās pamatizglītības, arodizglītības un profesionālās izglītības programmām (izņemot speciālās izglītības iestādes) pēc nejaušo skaitļu rindas tika atlasīti tās **grupas vai kursi, kuros izglītojas audzēkņi vecumā no 15 līdz 20 gadiem. Iespēju robežās aptauja tika paplašināta vecuma grupai 11 – 20 gadi, klašu grupās 5 – 12.klase**

1.3. Interviju un fokusgrupu īstenošanas metodoloģijas pārskats

Intervijas un fokusgrupu diskusijas

PwC veica padziļinātas intervijas, lai iegūtu paplašinātu un detalizētu informāciju un kontekstu par tematiem, kas saistīti ar veiksmīgu pētījuma realizāciju. Tika veiktas ... intervijas ar iesaistīto pušu un atbilstošo jomas institūciju pārstāvjiem. Jautājumi bija saistīti ar projekta uzdevumiem un tika saskaņoti ar Pasūtītāju.

PwC organizēja fokusgrupas, lai iegūtu padziļinātu ieskatu par projekta tematu. Tika veiktas ... fokusa grupas diskusijas ar iesaistītajām pusēm. Institūcijas un jautājumi tika apstiprināti ar Pasūtītāju. PwC pieeja tika balsta uz iesaistīto pušu viedokļu apkopošanu, izmantojot "Dubultā dimanta" un "Dizaina domāšanas" metodoloģijas.

Fokusgrupas tika organizētas atbilstoši Dubultā dimanta principiem:

"Dubultā dimanta" metodoloģija ir sadalīta divos "dimantos", kas tiek izmantoti 1) pareizās problēmas identificēšanai un 2) pareizā risinājuma rašanai. Šī metodoloģija ir plaši izmantota visā pasaulē un atbalsta dizaina domāšanas procesu dažādās disciplīnās.

Fokusgrupu diskusijas tika organizētas, izmantojot iepriekš formulētas vadlīnijas, kas ir sarunas tematiskā shēma. Sarunas gaitā intervētājs arvien spēcīgāk iedziļinājās respondentu viedoklī, uzdodot papildus jautājumus, kas saturiski izriet no respondentu sniegtajām atbildēm, jautājumi tika pārstrukturēti atbilstoši katra respondenta pieredzes īpatnībām un vispārējai sarunas norisei.

Detalizēts interviju un fokusgrupu saraksts pieejams 2. pielikumā

1.4. Pētījuma ierobežojumi

1

Respondentu interpretācijas atšķirības: Respondentu izpratne par narkotisko un psihotropo vielu jēdzieniem atšķiras. Daļa respondentu šajā kategorijā iekļāva arī tabakas izstrādājumus. Šī iemesla dēļ iespējamas neatbilstības un interpretācijas atšķirības atbildēs, kas var ietekmēt datu precizitāti.

2

Datu nepilnības Noteiktās kategorijās dati var būt nepilnīgi, ņemot vērā pētījuma tēmas delikāto dabu un respondentu vēlmi nesniegt detalizētāku informāciju.

3

Informācijas patiesums un anonimitāte: Ņemot vērā, ka gan skolēnu aptauja, gan jauniešu intervijas tika veiktas anonīmi, nav iespējams pilnībā pārbaudīt paustās informācijas patiesumu. Aptaujas īstenotājs ir veicis rūpīgu datu pārbaudi, lai izslēgtu acīmredzami nepatiesus ierakstus, tomēr pastāv iespēja, ka daļa datu var nebūt pilnīgi autentiski.

4

Atbilstība pētījuma mērķim: Pētījuma secinājumi un rekomendācijas veidotas atbilstoši pētījuma mērķim, tādējādi koncentrējoties uz preventīvajiem aspektiem. Citi ar narkotisko un psihotropo vielu pieejamības ierobežošanu saistīti aspekti, piemēram, ārstēšana, ierobežošana un sodīšana, pētījumā tika aplūkoti ierobežotā apjomā.

1.5. Visaptverošs ietvars narkotisko/psihotropo vielu izplatības ierobežošanai

Pasaules Veselības organizācija (PVO) ir būtisks dalībnieks Apvienoto Nāciju sistēmā, risinot globālo narkotisko/psihotropo vielu izplatības problēmu. PVO darbība šajā jomā aptver vairākus stratēģiskus virzienus, kas kopumā veido visaptverošu ietvaru cīņai ar narkotisko/psihotropo vielu lietošanu un tās radītajām sekām.

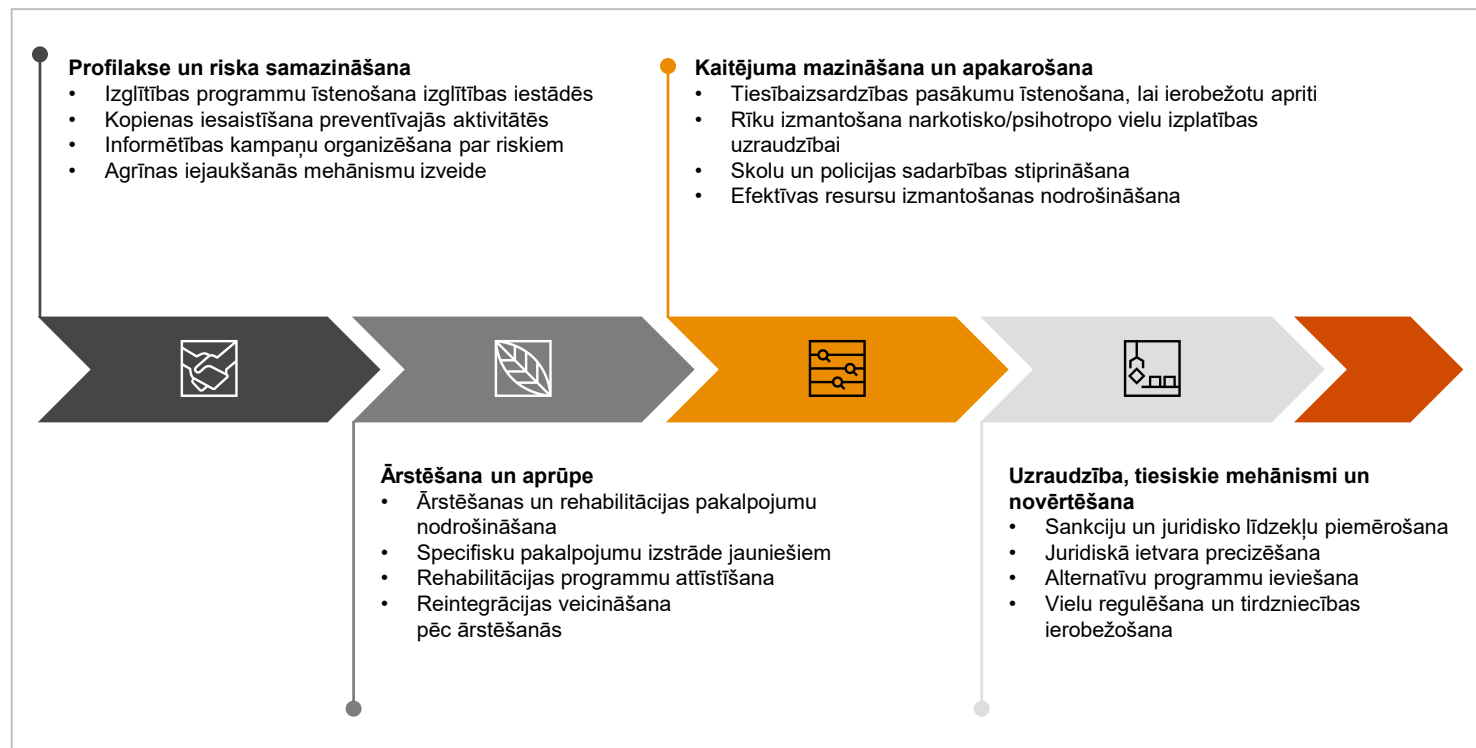
Narkotisko/psihotropo vielu izplatības ierobežošanas ietvars

Lai izstrādātu rekomendācijas, tika izmantots Pasaules Veselības organizācijas (PVO) narkotisko un psihotropo vielu izplatības ierobežošanas ietvars, kas pielāgots pētījuma mērķim. Šis ietvars ietver šādas dimensijas:

1. Profilakse un riska samazināšana
2. Ārstēšana un aprūpe
3. Kaitējuma mazināšana
4. Piekļuve kontrolētiem medikamentiem
5. Uzraudzība un novērtēšana

Balstoties uz starptautiskajiem principiem narkotisko un psihotropo vielu izplatības problēmu risināšanā, pētījuma ietvaros izstrādātās rekomendācijas ir strukturētas četrās galvenajās dimensijās. Tās ir piemērojamas vielu izplatības ierobežošanai izglītības iestādēs un darbā ar jauniešiem.

Atbilstoši pētījuma mērķim, galvenā uzmanība vērsta uz preventīvajiem pasākumiem narkotisko un psihotropo vielu izplatības jomā.

1.6. Kopsavilkums (1/3)

Veiksmīga narkotisko/psihotropo vielu lietošanas prevencija un iekļaušanās jauniešu vidū prasa starprozaru sadarbību, pierādījumos balstītas programmas, ģimenes un sabiedrības līdzdalību, kā arī līdzsvarotu tiesisko regulējumu. Starptautiskā pieredze rāda, ka visefektīvākās pieejas apvieno izglītību, psihosociālo atbalstu un sistemātisku uzraudzību.

Ziņojuma kopsavilkums

Profilakse
un riska
samazinā-
šana

Galvenie novērojumi

- **Jauniešu iesaiste profilaktiskajās aktivitātēs ir zema**, ko veicina nepietiekama starpinstitūciju sadarbība, virspusēja informācija un resursu trūkums.
- **Skolotājiem trūkst specifisku zināšanu un atbalsta narkotisko/psihotropo vielu profilaksē.**
- **Vecāku iesaiste profilaksē ir būtiska, bet ierobežota** zināšanu, atbalsta un izpratnes trūkuma dēļ.
- **Jauniešiem trūkst pieejamu un saprotamu psihoizglītojošo resursu**, it īpaši reģionos ar zemu speciālistu pieejamību.
- **Psihoemocionālais stāvoklis būtiski ietekmē vielu lietošanas risku**, jo tās tiek izmantotas emocionālai regulācijai, ko pastiprina nepietiekama emocionālās veselības izpratne.
- **Atbalsta informācija ir sadrumstalota un grūti pieejama krīzes situācijās**, jo trūkst vienotas platformas.
- **Ārpuskolas aktivitātes un multidisciplinārs atbalsts ir būtiski vielu lietošanas riska mazināšanā**, īpaši bērniem ārpusģimenes aprūpē.

Galvenās rekomendācijas

- **Izstrādāt un integrēt skolās vecumam un riska grupām atbilstošas iltermiņa vielu lietošanas profilakses programmas**, iesaistot profesionāļus un NVO.
- **Ieviest regulāras, ikgadējas apmācības pedagogiem**, sniedzot zināšanas un atbalstu viņu lomai kā atbalsta personām jauniešu psihoemocionālo un atkarību risku situācijās.
- **Izstrādāt pieejamas atbalsta programmas vecākiem**, stiprinot viņu zināšanas, iesaisti un atbildību bērnu psihoemocionālās labklājības un atkarību riska situāciju risināšanā.
- **Izveidot digitālus, interaktīvus psihoizglītojošus resursus jauniešiem**, vienlaikus palielinot psihoterapeitu un narkologu pieejamību reģionos.
- **Ieviest visaptverošas psihoemocionālās izglītības programmas skolās un jauniešu centros**, kas attīsta emocionālās pašregulācijas un kritiskās domāšanas prasmes.
- **Izveidot vienotu digitālu platformu un mobilo lietotni** ar skaidru informāciju par visiem pieejamajiem atbalsta pakalpojumiem.
- **Izveidot koordinētu atbalsta sistēmu ārpusģimenes aprūpē esošajiem jauniešiem**, integrējot ārpuskolas aktivitātes un multidisciplināru sadarbību.

1.6. Kopsavilkums (2/3)

Veiksmīga narkotisko/psihotropo vielu lietošanas prevencija un iejaukšanās jauniešu vidū prasa starpnozaru sadarbību, pierādījumos balstītas programmas, ģimenes un sabiedrības līdzdalību, kā arī līdzsvarotu tiesisko regulējumu. Starptautiskā pieredze rāda, ka visefektīvākās pieejas apvieno izglītību, psihosociālo atbalstu un sistemātisku uzraudzību.

Ziņojuma kopsavilkums

Profilakse
un riska
samazinā-
šana

Galvenie novērojumi

- **Efektīvu atbalstu kavē koordinētas sadarbības, stratēģijas un uzticības trūkums**, it īpaši reģionos, kur ir finansiāli un loģistikas šķēršļi.
- **Prevencijas programmu efektivitāti ierobežo īstermiņa raksturs** un nepietiekams finansējums.

Galvenās rekomendācijas

- **Izveidot ilgtspējīgu starpinstitūciju sadarbības mehānismu**, kas nodrošina koordinētu, uzticamu un viegli pieejamu atbalstu jauniešiem visos Latvijas reģionos.
- **Nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un izveidot vienotu agrīnās prevencijas programmu sistēmu** ar skaidri definātiem mērķiem un atbildības sadalījumu.

Ārstēšana
un aprūpe

- **Pusaudžu ārstēšanās efektivitāti kavē brīvprātīgas iesaistes ierobežojumi**, speciālistu un resursu trūkums, kā arī savlaicīgas palīdzības nepieejamība.
- **Rehabilitācijas programmas saskaras ar stigmatizāciju** un nepietiekamu pāreju no ārstēšanas uz rehabilitāciju, kā arī ierobežotu psihoterapijas un rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, īpaši reģionos.

- **Izveidot integrētu ārstēšanas, sociālā atbalsta un reintegrācijas sistēmu jauniešiem ar atkarības riskiem**, nodrošinot koordinētu pieejamību visos Latvijas reģionos, arī bez brīvprātīgas motivācijas.
- **Izveidot ilgtspējīgu rehabilitācijas atbalsta sistēmu**, integrējot psihoterapijas pakalpojumus un stigmatas mazināšanas pasākumus.

1.6. Kopsavilkums (3/3)

Veiksmīga narkotisko/psihotropo vielu lietošanas prevencija un iekļaušanās jauniešu vidū prasa starptautisku sadarbību, pierādījumos balstītas programmas, ģimenes un sabiedrības līdzdalību, kā arī līdzsvarotu tiesisko regulējumu. Starptautiskā pieredze rāda, ka visefektīvākās pieejas apvieno izglītību, psihosociālo atbalstu un sistemātisku uzraudzību.

Ziņojuma kopsavilkums

Kaitējuma
mazināšana
un apakaro-
šana

Uzraudzība,
tiesiskie
mehānismi
un novērtē-
šana

Galvenie novērojumi

- **Prevencijas programmas nespēj kompensēt vielu vieglo pieejamību digitālajā vidē**, kas padara jauniešus neaizsargātākus.
- **Skolu vielu apkaršanas mehānismi nav pietiekami efektīvi**; nepieciešama starpinstiūciju sadarbība, skaidra metodoloģija un apmācības.
- **Palielinās pārdozēšanas izsaukumi, bet trūkst vielu testēšanas punktu**, kas palielina letālo gadījumu skaitu.
- **Rehabilitācijas pieejamība ir ierobežota un sākas tikai pēc policijas iesaistes**, kas mazināt uzticību un kavē ātru, koordinētu palīdzību.

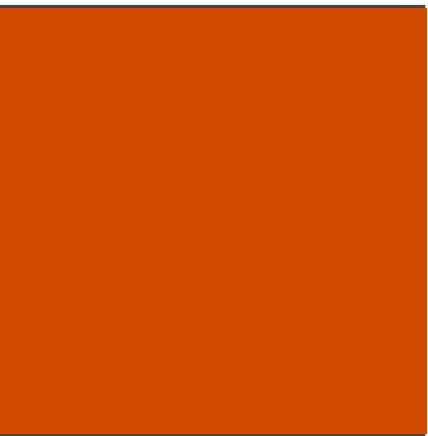
- **Pašreizējā pieeja narkotisko un psihotropo vielu izplatības ierobežošanā joprojām balstās uz represīviem pasākumiem**, tomēr efektīvāka ir uz izglītošanu un sociālo reintegrāciju vērsta pieeja. Vienlaikus nav pietiekami skaidri definēta vecāku atbildība, un trūkst efektīvu mehānismu bērnu drošības un labklājības nodrošināšanai.

Galvenās rekomendācijas

- **Izstrādāt koordinētu valsts politiku vielu pieejamības ierobežošanai digitālajā vidē**, stiprinot uzraudzību sociālajos tīklos un darknetā..
- **Ieviest skolās un tiesībsardzības iestādēs metodoloģiski pamatotus, sadarbībā balstītus rīcības protokolus**, kas aizstāj formālus reidus ar efektīvām, jauniešus nediskriminējošām prevencijas pieejām.
- **Izveidot un pilnveidot vielu testēšanas sistēmu un datu analīzes rīkus pārdozēšanas gadījumu monitorēšanai**, nodrošinot pierādījumos balstītu prevenciju un ārstēšanu.
- **Ieviest ātru, koordinētu palīdzības mehānismu jauniešiem**, apvienojot ārstēšanu, rehabilitāciju un prevenciju, nodrošinot pirmās līnijas darbinieku apmācības.
- **Pilnveidot normatīvo regulējumu un izstrādāt starpinstiūcionālu sadarbības modeli**, kas nodrošina jauniešiem aizsardzību un ilgtermiņa atbalstu pēc ārstēšanas, definējot vecāku un apakārtējās vides atbildību.

2

Rekomendācijas

2.1.

Profilakse un riska samazināšana

2.1.1. Izglītības programmas

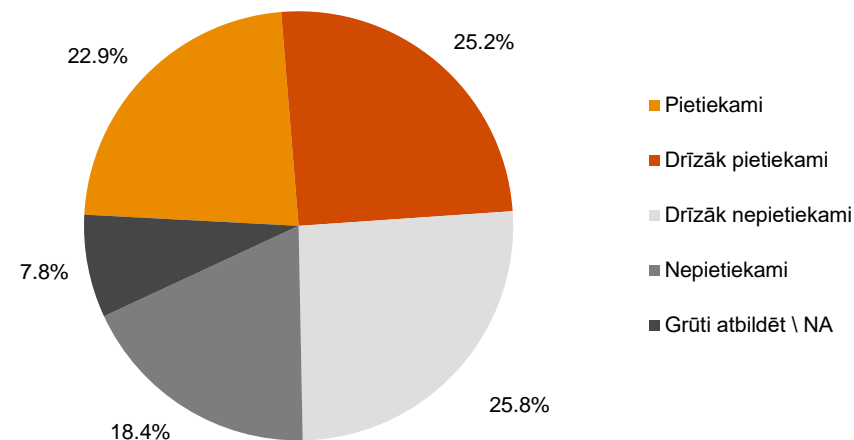
Rekomendācija: Līdz 2030. gadam izstrādāt un sistemātiski integrēt skolās pārbaudītas, vecumam un riska grupām atbilstošas izglītības programmas vielu lietošanas profilaksei, īpaši bioloģijas, ķīmijas un sociālo zinību mācību saturā, iesaistot jomas profesionāļus un NVO, nodrošinot ilgtermiņa finansējumu un veicot ikgadējas programmu efektivitātes novērtēšanas.

Novērojumi

- **Zema jauniešu iesaiste profilaktiskajās aktivitātēs:** Jaunieši bieži vien nejūtas pietiekami uzrunāti vai iesaistīti profilakses aktivitātēs, kas galvenokārt tiek īstenotas formāli vai bez viņu līdzdalības.
- **Nepietiekami koordinēta informatīvo programmu izstrāde:** Trūkst saskaņotas pieejas starp izglītības un veselības sektoru, sociālajiem dienestiem un NVO informatīvo programmu izstrādē un sistemātiskā informatīvo kampaņu un izglītības programmu īstenošanā.
- **Nepietiekama informācija par vielu lietošanas sekām:** Jaunieši galvenokārt saņem virspusēju vai moralizējošu informāciju par narkotisko/psihotropo vielu lietošanu, kas neveicina kritisko domāšanu un nesniedz pietiekamu ieskatu par iespējamajiem riskiem.
- **Trūkst profesionālas ekspertīzes skolās:** Skolotājiem bieži vien nav pietiekamu zināšanu vai resursu, lai kvalitatīvi runātu par narkotisko/psihotropo vielu un citām atkarībām. Turklāt nereti pedagogi nevēlas iesaistīties jauniešu audzināšanas tēmās, kas tieši neskar viņu pasniegto konkrēto mācību priekšmetu.
- **Nepietiekams finansējums:** Daudzas informatīvās/izglītojošās programmas tiek īstenotas īslaicīgi, epizodiski vai pilotprojekta līmenī, bez ilgtermiņa atbalsta. Līdz ar to teju visām programmām nav secīgums un strukturētā pieeja, kas kritiski svarīga regulārai jauniešu psihoemocionālajai izglītošanai.
- **Nepietiekama informatīvo programmu mērķēšana uz paaugstināta riska grupām:** Esošās informatīvās programmas par narkotisko/psihotropo vielu riskiem bieži vien ir vispārīgas un neņem vērā paaugstināta riska grupas, piemēram, jauniešus no sociāli nelabvēlīgas vides vai ar uzvedības traucējumiem.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai, Tavuprāt, skolās pietiekami vai nepietiekami tiek runāts par narkotiku ietekmi, bīstamību?

2.1.2. Pedagogu profesionālā sagatavotība

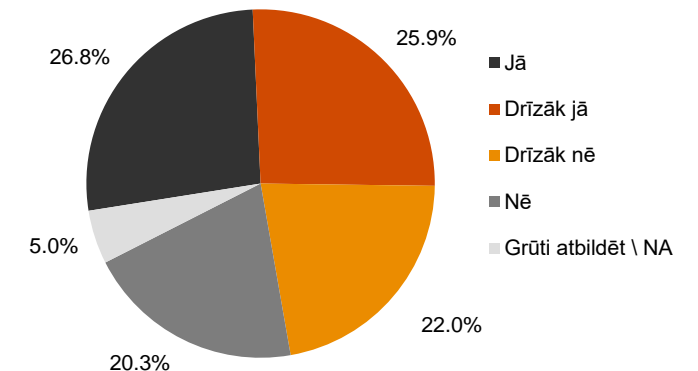

Rekomendācija: Sadarbībā ar izglītības iestādēm, NVO un jomas profesionāļiem izstrādāt un ieviest regulāru ikgadēju apmācību programmu pedagogiem, kas notiek pirms katra mācību gada sākuma, nodrošinot zināšanas un atbalstu viņu lomai kā agrīnā atbalsta personām jauniešu psihoemocionālo un atkarību risku situācijās.

Novērojumi

- **Skolotājiem ir galvenā loma narkotisko/psihotropo vielu izplatības profilaksē:** Skolotāji ir vienas no nozīmīgākajām uzticības personām jauniešu ikdienā, un viņu loma ir kritiski svarīga agrīnā problēmu identificēšanā un risināšanā. Skolotāji ir pirmie, kas pamana izmaiņas skolēnu uzvedībā, emocionālajā stāvoklī vai mācību sniegunā.
- **Skolas videi jābūt drošai un atbalstošai:** Skolām jāveicina vide, kurā jaunieši jūtas droši runāt par savām problēmām. Uzticēšanās un atklāta komunikācija palīdz savlaicīgi reaģēt un var būtiski samazināt risku, ka problēmas saasinās.
- **Pedagogiem trūkst specifisku zināšanu:** Skolotājiem bieži trūkst zināšanu, kas nepieciešamas, lai atpazītu atkarības pazīmes, izprastu bērnu psihoemocionālos traucējumus un rīkotos atbilstoši bērnu tiesību aizsardzības principiem.
- **Skolotāji nevēlas atbildīgi par notiekošo ārpus sava mācību priekšmeta:** Lai gan likums nosaka skolotāju pienākumu reaģēt un veikt skolēnu audzināšanu, praksē daudzi pedagogi uzskata, ka tas nav viņu tiešais pienākums, ja neskar konkrēto priekšmetu.
- **Skolu resursi ir ierobežoti, un atbalsta personāls nepietiekams:** Psihologu, sociālo pedagogu un citu speciālistu nepietiekamība nozīmē, ka skolotājiem bieži vien jāuzņemas papildu loma, kurai viņi nav sagatavoti un kam nespēj atrast laiku.
- **Trūkst sistemātiskas apmācības un atbalsta programmu skolotājiem:** Šobrīd nav pietiekami attīstīta strukturēta, ilgtermiņa un regulāra profesionālā pilnveide skolotājiem, kas vērsta uz prasmju attīstīšanu darbam ar jauniešiem riska situācijās.
- **Skolai jāveicina dzīves prasmju attīstība:** Skolā jāmača kritiskā domāšana, emocionālā inteliģence, empātija un spēja pateikt "nē", lai jaunieši spētu pieņemt atbildīgus lēmumus par savu veselību un nākotni.

Vai Tevi interesētu informācija par narkotiku lietošanas sekām, ietekmi uz cilvēku?

2.1.3. Ģimenes loma – vecāku iesaiste un izglītošana

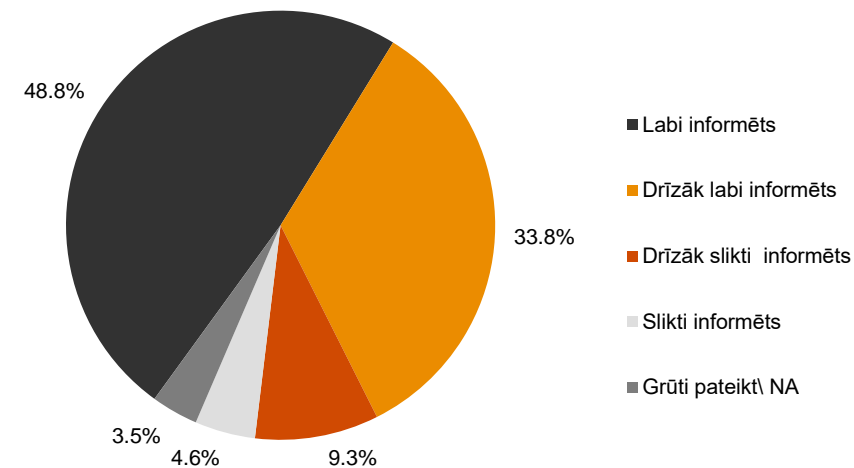
Rekomendācija: Sadarbībā ar izglītības iestādēm, NVO un pašvaldībām izstrādāt un ieviest pieejamas, praktiskas attālinātās un klātienē atbalsta programmas vecākiem, stiprinot viņu zināšanas, iesaisti un atbildību bērnu psihoemocionālās labklājības un atkarību profilaksē, nodrošinot regulāru programmu izvērtēšanu un pilnveidi, īpaši uzsverot ģimenes nozīmi bērna attīstībā un iekļaujot informāciju par atbalstu ģimenēm krīzes situācijās.

Novērojumi

- **Ģimenes loma ir būtiska visos bērna attīstības un narkotisko/psihotropo vielu ierobežošanas posmos:** Bērni visbiežāk sāk lietot vielas ģimenes problēmu dēļ – emocionālā atbalsta trūkuma, vardarbības vai pašu vecāku vielu lietošanas dēļ. Ģimenēm ir kritiski svarīga piekļuve savlaicīgam un saprotamam atbalstam, tostarp informācijai par palīdzības iespējām. Stabils, drošs un atbalstošs ģimenes vides nodrošināšana ir viens no nozīmīgākajiem aizsargfaktoriem bērna veselīgai attīstībai un atkarību riska mazināšanai.
- **Vecāku iesaiste ir kritiski svarīga:** Vecākiem ir būtiska loma gan vielu lietošanas prevencijā, gan agrīnā problēmu identificēšanā. Tomēr bieži vien vecāki neiesaistās pietiekami vai cenšas nopietnas problēmas neiesaistot profesionāļus.
- **Vecākiem trūkst zināšanu un atbalsta:** Vecāki nejutās sagatavoti, lai efektīvi reaģētu uz bērna psihoemocionālajām grūtībām vai vielu lietošanas riskiem. Viņiem nepieciešama pieejama, saprotama un praktiska informācija, un profesionāls atbalsts.
- **Nav pietiekamu un pieejamu palīdzības programmu vecākiem:** Esošās atbalsta iniciatīvas bieži ir fragmentāras un neaptver visu bērna attīstības ciklu – no dzimšanas līdz pilngadībai.
- **Vecāku rīcībai jābūt atbildīgai:** Vecāki ne vienmēr apzinās savu loma bērna labklājības nodrošināšanā. Viņu attieksme, izvēles un rīcība kalpo kā piemērs bērnam un var būtiski ietekmēt bērna uzvedību un vērtības.
- **Vecāku uzvedība un attieksme ietekmē bērna izvēles:** Gan tiešā, gan netiešā veidā, piemēram, caur sarunām, attieksmi pret veselību, vai pašu vielu lietošanu, vecāki veido bērna priekšstatus par pieņemamu uzvedību. Pozitīvs piemērs un atbalstoša vide ir būtiski aizsargfaktori.
- **Nepieciešams noteikt vecāku pienākumu iesaistīties:** Situācijās, kad bērns nonāk riska situācijā, vecāki ne vienmēr sadarbojas ar izglītības iestādi un sociālajiem dienestiem. Iesaistīšanos izglītojošos un atbalsta procesos jāveicina kā obligātu un atbildīgu rīcību bērna labklājības nodrošināšanai.

Avots: Intervijas un aptauja.

Kā Tu kopumā novērtētu savu informētību par to, kādu ietekmi uz organismu un tajā notiekošajiem procesiem atstāj narkotiku lietošana?

2.1.4. Psihoizglītojošie un emocionālie resursi un pakalpojumi jauniešiem

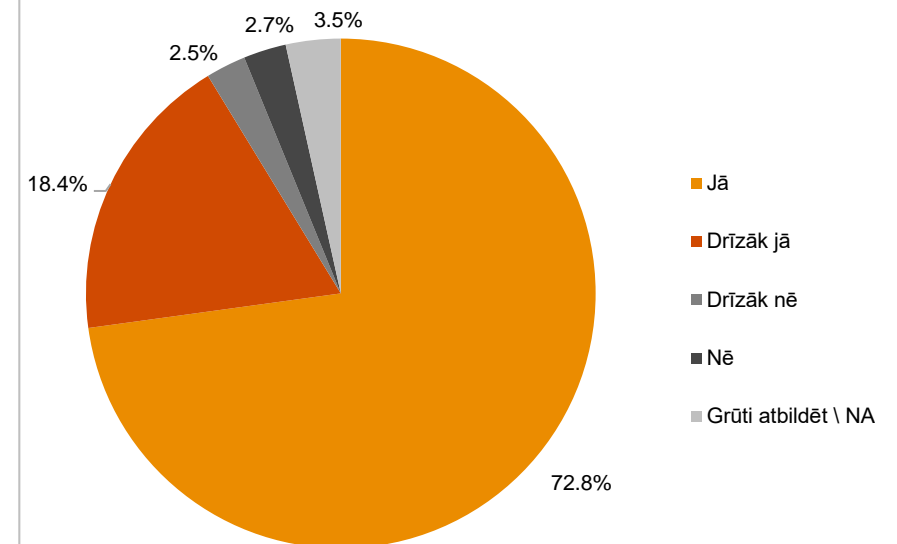
Rekomendācija: Izstrādāt un ieviest pieejamus, digitāli pielāgotus, interaktīvus psihoizglītojošus resursus jauniešiem, vienlaikus palielinot psihoterapeitu un narkologu pieejamību reģionos, lai veicinātu jauniešu kritisko domāšanu, piederības sajūtu un savlaicīgu atbalsta meklēšanu.

Novērojumi

- **Psihoizglītojošo resursu trūkums:** Jauniešiem bieži vien nav pieejama kvalitatīva, saprotama un uzticama informācija par atkarībām, emocionālo veselību un palīdzības iespējām. Tas ierobežo viņu spēju izprast riskus un meklēt savlaicīgu atbalstu.
- **Zema speciālistu pieejamība reģionos:** Ārpus lielajām pilsētām ir ierobežota psihologu, sociālo darbinieku un citu atbalsta speciālistu pieejamība, kas rada nevienlīdzību palīdzības saņemšanā un kavē agrīnu iejaukšanos.
- **Nepietiekama digitālo resursu attīstība:** Nav pietiekami daudz mūsdienīgu, interaktīvu un jauniešiem saistošu tiešsaistes platformu ar psihoizglītojošu saturu. Esošie resursi bieži vien nav pielāgoti jauniešu vajadzībām vai nav pietiekami izplatīti.
- **Zems kritiskās domāšanas līmenis:** Daudzi jaunieši nespēj izvērtēt informācijas patiesumu un ir uzņēmīgi pret manipulācijām, tostarp saistībā ar vielu lietošanu. Kritiskās domāšanas attīstīšana ir būtiska, lai veicinātu informētu un atbildīgu izvēli.
- **Sociālās izolācijas un traumatiskas pieredzes ietekme:** Jaunieši ar zemu pašvērtējumu, socializācijas grūtībām vai vardarbības pieredzi biežāk meklē vielas kā veidu, kā izbēgt no realitātes.
- **Nepietiekama piederības sajūta:** Bērniem un jauniešiem nepieciešama vide, kurā viņi jūtas pieņemti, iesaistīti un atbalstīti. Piederības sajūta ir būtisks aizsargfaktors pret riskantu uzvedību, tostarp vielu lietošanu.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai Tu uzskati, ka narkotiku lietošana ir bīstama?

2.1.5. Jauniešu psihoemocionālā veselība un kritiskās domāšanas prasmes

Rekomendācija: Līdz 2030. gadam izstrādāt un ieviest visaptverošas psihoemocionālās izglītības programmas skolās un jauniešu centros, kas attīsta emocionālās pašregulācijas un kritiskās domāšanas prasmes, kā arī nodrošināt finansējumu alternatīvām aktivitātēm vielu lietošanas mazināšanai — fiziskajām aktivitātēm, mākslai un radošajām nodarbēm.

Novērojumi

- **Psihoemocionālais stāvoklis ir būtisks vielu lietošanas riska faktors:** Depresija, trauksme, zems pašvērtējums un traumatiskas pieredzes bieži vien ir galvenie iemesli, kāpēc jaunieši sāk lietot vielas, meklējot atvieglojumu un iespēju izbēgt no realitātes.
- **Vielu lietošana kā emocionālas regulācijas mehānisms:** Pēc COVID-19 pandēmijas pieaugusi tendence jauniešiem lietot vielas, lai mazinātu psiholoģisko diskomfortu, stresu vai vientulību. Vienas tiek izmantotas kā veids, kā "atslēgties" no realitātes vai nomākt negatīvas emocijas.
- **Vecāku un vienaudžu ietekme:** Pusaudžu uzvedību būtiski ietekmē ģimenes paradumi, vecāku attieksme pret vielu lietošanu un vienaudžu spiediens. Pozitīvs piemērs un atbalstoša vide var kalpot kā aizsargfaktors, savukārt negatīvi modeļi kā riska faktors.
- **Nepietiekama izpratne par medikamentu nepareizu lietošanu:** Pieaug tendence lietot recepšu medikamentus, piemēram, Xanax, bez medicīniskas uzraudzības. Jaunieši bieži vien neapzinās šādas rīcības riskus un sekas.
- **Nepietiekama izglītošana par emocionālo veselību:** Sabiedrībā trūkst zināšanu par emociju atpazīšanu, regulēšanu un psiholoģisko stabilitāti. Emocionālās inteliģences un kritiskās domāšanas attīstīšana ir būtiska, lai jaunieši spētu tikt galā ar grūtībām.
- **Efektīvas alternatīvas vielu lietošanai:** Fiziskās aktivitātes, mākslas terapija un citas radošas nodarbes ir pierādītas kā efektīvas metodes depresijas un vielu lietošanas mazināšanai. Šādas aktivitātes palīdz jauniešiem izpaust emocijas, stiprina pašvērtējumu, veicina psiholoģisko noturību un samazina garlaicību.

Kāpēc, Tavuprāt, jaunieši sāk lietot narkotikas?

2.1.6. Informācija par pieejamo atbalstu un resursiem

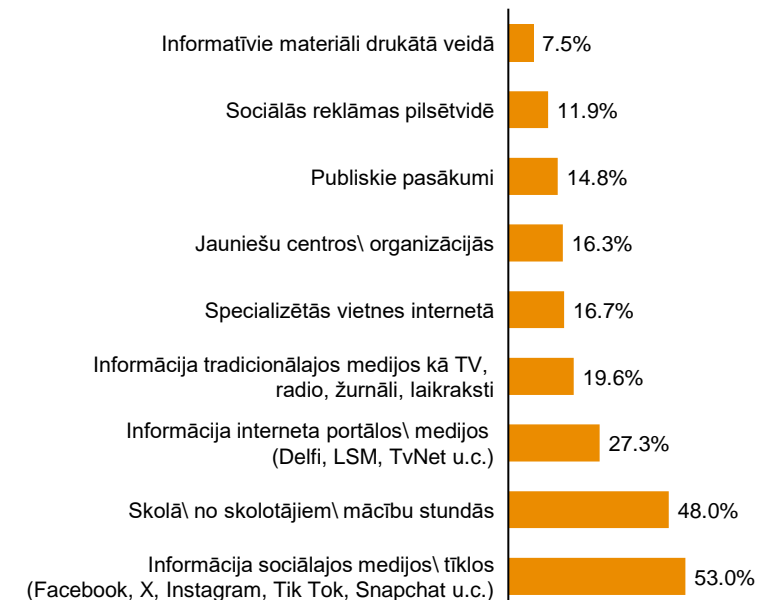
Rekomendācija: Izveidot vienotu, digitāli pieejamu platformu un mobilo lietotni ar uzticamu, skaidri strukturētu informāciju par visiem pieejamajiem valsts, pašvaldību, NVO un privātajiem atbalsta pakalpojumiem, tostarp krīzes tālruņiem un palīdzības iespējām, nodrošinot ātru, saprotamu un redzamu piekļuvi palīdzībai jauniešiem un viņu ģimenēm visā Latvijā.

Novērojumi

- **Informācijas sadrumstalotība un vienota kontaktpunkta trūkums:** Informācija par pieejamajiem resursiem (valsts, pašvaldību, NVO un privātajām palīdzības iespējām un atbalsta pakalpojumiem) ir izkaisīta dažādās platformās, un Latvijā trūkst centralizētas platformas, kur vienuviet būtu pieejama visa nepieciešamā informācija. Tas apgrūtina tās atrašanu, īpaši krīzes situācijās, kad nepieciešama ātra un skaidra rīcība.
- **Zema informācijas izplatība:** Pat bezmaksas un kvalitatīvi pašvaldību pakalpojumi jauniešiem un vecākiem bieži vien netiek pietiekami reklamēti vai skaidri komunicēti iedzīvotājiem. Rezultātā daudzi cilvēki nezina par tiem vai neizmanto tos.
- **Nepietiekama informācija par to, kur vērsties krīzes situācijās, un tās redzamība:** Cilvēkiem bieži trūkst ātras, saprotamas un uzticamas informācijas brīžos, kad tā visvairāk nepieciešama, piemēram, emocionālas krīzes, vardarbības vai atkarību gadījumos. Daudzi jaunieši un pieaugušie nezina, kur vērsties pēc palīdzības, jo atbalsta tālruņi un krīzes līnijas bieži vien nav pietiekami redzami vai skaidri prezentēti sabiedrībai.
- **Digitālo risinājumu potenciāls netiek pilnībā izmantots:** Nav izstrādātas lietotājam draudzīgas aplikācijas vai mājaslapas, kas apvienotu informāciju par atbalsta iespējām vienuviet.

Avots: Intervijas un aptauja.

Kādos kanālos Tu vēlētos gūt informāciju par narkotiku ietekmi, bīstamību?

2.1.7. Vide ārpus skolas un ģimenes

Rekomendācija: Līdz 2030. gadam izveidot koordinētu, sadarbībā balstītu atbalsta sistēmu jauniešiem, īpaši ārpusģimenes aprūpē esošajiem, integrējot ārpusskolas aktivitātes (piemēram, sportu, mākslu, brīvprātīgo darbu) un multidisciplināru sadarbību starp iestādēm (sociālie darbinieki, pedagogi, psihologi, jauniešu centri), veicinot iekļaušanu un mazinot vielu lietošanas riskus.

Novērojumi

- **Ārpusskolas aktivitātēm ir būtiska nozīme:** Piedalīšanās sportā, mākslā, brīvprātīgajā darbā un citās ārpusskolas aktivitātēs veicina jauniešu attīstību, piederības sajūtu, sniedz pozitīvas nodarbošanās alternatīvas un stiprina sociālās prasmes.
- **Bērni ārpusģimenes aprūpes iestādēs ir īpaša riska grupā:** Šie jaunieši bieži netiek sasniegti ar vispārējām prevencijas programmām, ir pakļauti paaugstinātam emocionālo un uzvedības problēmu riskam un nereti nonāk atskurbtuvēs, slimnīcās vai citās krīzes iestādēs bez pietiekama ilgtermiņa atbalsta. Ārpusģimenes aprūpes iestāžu vadītāji nereti nespēj nodrošināt bērniem pietiekamu emocionālo atbalstu, attīstības iespējas un piekļuvi kvalitatīvām prevencijas programmām. Papildus tam nav pietiekami efektīvas sadarbības starp ārpusģimenes iestādēm un prevencijas iniciatīvām, kas ierobežo mērķtiecīga un koordinēta atbalsta sniegšanu šai riska grupai.
- **Sabiedrības attieksme un skolas mikroklimats ietekmē jauniešus:** Negatīva attieksme un aizspriedumi attiecībā uz atkarībām kavē palīdzības meklēšanu un atbalsta sniegšanu. Jaunieši bieži nejūtas pietiekami droši, lai atklāti runātu par savām grūtībām, jo baidās no nosodījuma vai nesapratnes. Savukārt pozitīva sabiedrības attieksme un aktīva problēmu risināšana, īpaši atkarību un vardarbības jomā, veicina atklātu un empātisku komunikāciju, kas ir būtisks profilakses un atbalsta aspekts. Tas tieši ietekmē arī skolas vidi, uzlabojot gan emocionālo klimatu, gan mācību rezultātus.
- **Pieaugušo informētība par vielu pieejamību un riskiem ir nepietiekama:** Daudzi pieaugušie nav pietiekami informēti par vielu pieejamību un ar to saistītajiem riskiem, kā arī nezina, kā efektīvi komunicēt ar jauniešiem par eksperimentēšanu ar vielām un iespējamajam atkarībām.
- **Profilaktiskie pasākumi ir efektīvāki, ja tie tiek īstenoti multidisciplināri:** Profilaktiskie pasākumi ir efektīvāki, ja tiek īstenoti, iesaistot ne tikai bērnu, bet arī viņa apkārtnējo vidi (ģimeni, skolu un kopienu). Šāda pieeja nodrošina pilnvērtīgāku atbalstu un ilglaicīgākus rezultātus, kā to apliecina starptautiskā prakse un intervijās paustie novērojumi.
- **Iekļaujošā sabiedrībā balstīti risinājumi ir efektīvāki nekā izolācija:** Bērnu integrācija sabiedrībā, nevis izolācija, veicina pozitīvu pašvērtējuma attīstību un samazina vielu izmēģināšanas vai atkārtotas lietošanas riskus, nodrošinot atbalstošu vidi un iespējas piedalīties sabiedriskajā dzīvē.

2.1.8. Starpinstitūciju sadarbība

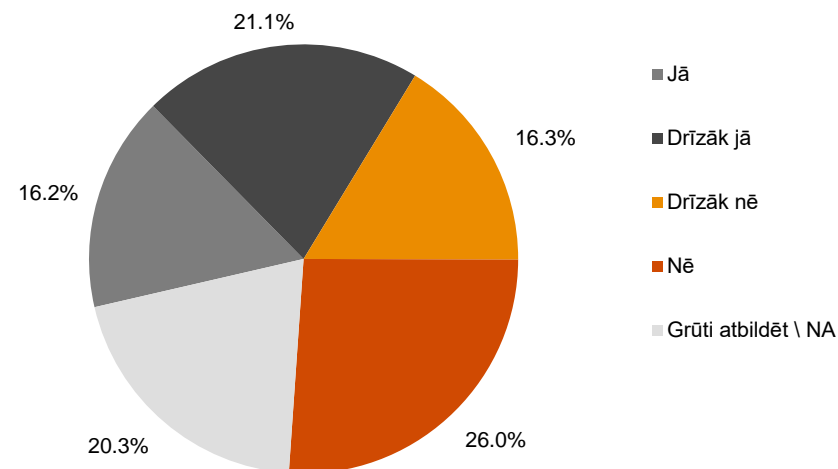
Rekomendācija: izveidot praktisku un ilgtspējīgu starpinstitūciju sadarbības mehānismu, kas ietver izglītības, sociālos un veselības dienestus, kā arī NVO, lai nodrošinātu koordinētu, uzticamu un viegli pieejamu atbalstu jauniešiem ar atkarību riskiem visos Latvijas reģionos.

Novērojumi

- **Trūkst koordinētas sadarbības starp izglītības, sociālajiem un veselības dienestiem:** Sadarbības plaisa kavē efektīvu un savlaicīgu atbalstu jauniešiem ar atkarības riskiem. Bez vienotas pieejas jaunieši nereti "iekrīt starp sistēmām", nesaņemot nepieciešamo palīdzību.
- **Sabiedrības uzticība valsts iestādēm ir zema:** Īpaši sociālie dienesti bieži tiek uztverti kā represīvi, nevis kā atbalsta sniedzēji. Tas attur ģimenes un jauniešus no palīdzības meklēšanas un kavē agrīnu iejaukšanos.
- **NVO un jauniešu organizācijas netiek pietiekami iesaistītas skolās:** Skolas nereti darbojas izolēti, neiesaistot sadarbībā ārējos partnerus, lai gan šīm organizācijām ir būtiska loma prevencijas darbā un jauniešu uzrunāšanā. Šo organizāciju potenciāls netiek pilnībā izmantots. Piemēram, tās piedāvā darbnīcas par mentālo veselību un atkarībām, kā arī nodrošina ārpuskolas aktivitātes, taču skolas bieži vien šos resursus neizmanto un nesniedz par tiem informāciju skolēniem.
- **Nav vienotas stratēģijas vai mehānisma sadarbības nodrošināšanai:** Īpaši trūkst praktisku risinājumu, kas veicinātu sadarbību starp skolām, ģimenēm un valsts institūcijām. Bez skaidriem mehānismiem sadarbība paliek formāla vai epizodiska.
- **Finansiālie un loģistikas šķēršļi kavē sadarbību reģionos:** Ceļa izdevumi, personāla trūkums un citi praktiski ierobežojumi apgrūtina starpnozaru sadarbības īstenošanu ārpus lielajām pilsētām, kur atbalsts bieži ir visvairāk nepieciešams.
- **Multidisciplināra pieeja ir efektīva:** Šāda pieeja risina problēmas ne tikai individuāli, bet arī sistēmiski, iesaistot bērna ģimeni, izglītības vidi un plašāku kopienu, tādējādi nodrošinot noturīgākus rezultātus un labāku atbalsta kvalitāti.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai Tu būtu gatavs anonīmi ziņot par aizdomīgām aktivitātēm, kas saistītas ar narkotiku tirdzniecību internetā?

2.1.9. Profilaktisko aktivitāšu ilgtspēja un pēctecība

Rekomendācija: Līdz 2030. gadam nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un izveidot vienotu agrīnās prevencijas programmu sistēmu, integrējot efektīvas iniciatīvas ar skaidri definētiem mērķiem, izvērtēšanas mehānismiem un atbildības sadalījumu, īpaši fokusējoties uz bērniem un jauniešiem vecumā no 7 līdz 14 gadiem.

Novērojumi

- **Daudzas prevencijas un atbalsta programmas tiek īstenotas kā īstermiņa projekti:** Tām bieži vien nav garantētas turpinātības vai ilgtspējas, kas ierobežo to ietekmi un liedz veidot strukturētu, ilgtermiņa atbalsta sistēmu jauniešiem.
- **Finansējuma trūkums ir būtisks šķērslis, īpaši reģionos:** Reģionos bieži vien nav pietiekamu resursu, lai nodrošinātu regulāras ārpuskolas aktivitātes vai specializētus pakalpojumus, kas ir būtiski prevencijas darbā.
- **Nav vienotas sistēmas programmu izvērtēšanai un integrēšanai:** Bez skaidras izvērtēšanas un integrācijas mehānisma ir grūti plānot efektīvu resursu sadali un nodrošināt, ka veiksmīgas iniciatīvas tiek turpinātas un paplašinātas.
- **Ārpusģimenes aprūpē esošie bērni bieži netiek iekļauti vispārējās programmās:** Nav nodrošināts mērķēts finansējums un atbildība par šo bērnu sasniegšanu, kas palielina viņu atstumtības un riska uzvedības iespējamību.
- **Programmu ilgtspēja ir atkarīga no starpinstiūciju sadarbības un politiskās gribas:** Nepieciešami skaidri definēti mērķi, atbildīgās institūcijas un ilgtermiņa redzējums, lai nodrošinātu programmu efektivitāti un noturību.
- **Eksperimentēšana ar vielām sākas arvien agrākā vecumā:** To veicina vielu viegla pieejamība un plaši izplatīti tīkli, tostarp digitālajā vidē. Agrīna saskarsme ar vielām būtiski palielina atkarības risku. Pētījumi rāda, ka jauniešiem līdz 25 gadu vecumam ir 2,5 reizes lielāka iespēja attīstīt atkarību nekā pieaugušajiem, jo viņu smadzenes un uzvedības modeļi vēl tikai attīstās. Vielu ietekme uz jauniešu organismu ir īpaši bīstama, tā skar attīstošās sistēmas – dzimumsistēmu, elpošanas un sirds-asinsvadu sistēmu, kā arī smadzeņu darbību, kas ietekmē mācīšanos, atmiņu un lēmumu pieņemšanu.
- **Agrīna prevencija ir efektīvāka nekā vēlīna iejaukšanās:** Tā palīdz novērst ne tikai vielu lietošanu, bet arī ar to saistītās psihoemocionālās un sociālās problēmas, veidojot stabilāku pamatu jauniešu attīstībai.

2.2.

Ārstēšana un aprūpe

2.2.1. Ārstēšanas sistēma pusaudžiem

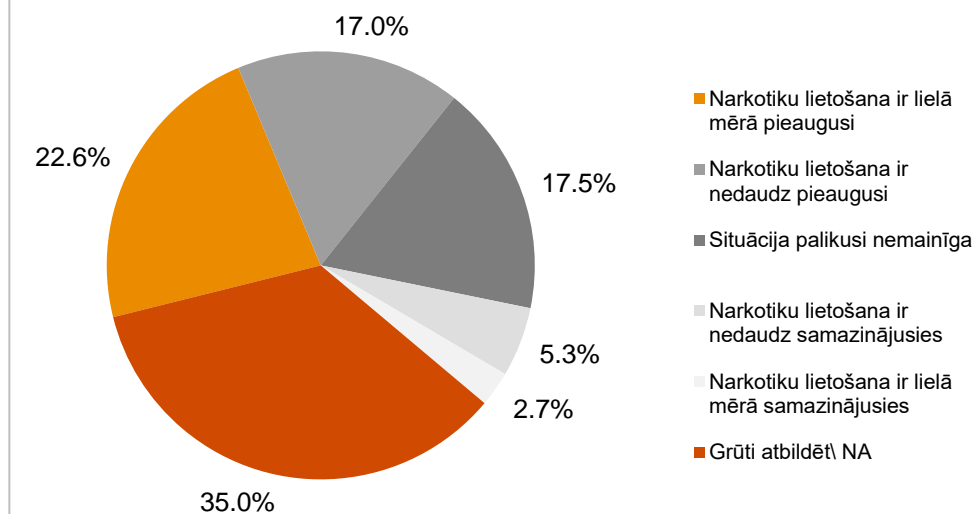
Rekomendācija: Izveidot integrētu ārstēšanas, sociālā atbalsta un rehabilitācijas sistēmu jauniešiem ar atkarības riskiem, nodrošinot savlaicīgu un koordinētu pieejamību visos Latvijas reģionos, tostarp gadījumos, kad nav brīvprātīgas motivācijas ārstēties.

Novērojumi

- **Brīvprātīga ārstēšanās pusaudžu vecumā nav efektīva:** Jaunieši šajā vecumā vēl nav pietiekami nobrieduši, lai pieņemtu ilgtermiņa lēmumus par savu veselību. Viņiem bieži trūkst motivācijas un izpratnes par ārstēšanās nozīmi.
- **Obligātās ārstēšanas modelis:** Pašreiz tiek izstrādāts likumprojekts, kas paredz obligātu ārstēšanos jauniešiem gadījumos, kad brīvprātīga ārstēšanās nav iespējama vai efektīva un pastāv jaunieša veselības un drošības riski.
- **Reģionos trūkst daudzprofilu slimnīcu ar diennakts speciālistiem:** Tas apgrūtina ārstēšanas pieejamību un savlaicīgumu intoksikācijas, psihozes un citu akūtu stāvokļu gadījumos, īpaši ārpus Rīgas un lielajām pilsētām.
- **Ārstēšana bieži tiek meklēta tikai pirms tiesas vai kriminālatbildības draudiem:** Tā vietā, lai iejauktos agrīni vai preventīvi, palīdzība tiek meklēta tikai tad, kad situācija jau ir kļuvusi kritiska. Tas samazina ārstēšanas efektivitāti un palielina sociālos riskus.
- **Stacionārās ārstniecības iestādes ir pārpildītas:** Arī ambulatorajai palīdzībai ir garas rindas, kas būtiski kavē savlaicīgu iejaukšanos un samazina ārstēšanas efektivitāti.
- **Nav pietiekamas koordinācijas starp ārstēšanu, sociālo atbalstu un rehabilitāciju:** Bez integrētas pieejas nav iespējams nodrošināt ilgtermiņa rezultātus. Efektīva ārstēšana prasa ciešu sadarbību starp veselības aprūpes, sociālajiem un izglītības dienestiem.

Avots: Intervijas un aptauja.

Balstoties uz Tavu pieredzi, ko esi dzirdējis/-usi, redzējis/-usi, kā pēdējo divu gadu laikā ir mainījusies situācija ar narkotiku lietošanas izplatību jauniešu vidū? Tavuprāt ... ?

2.2.2. Rehabilitācijas pakalpojumi

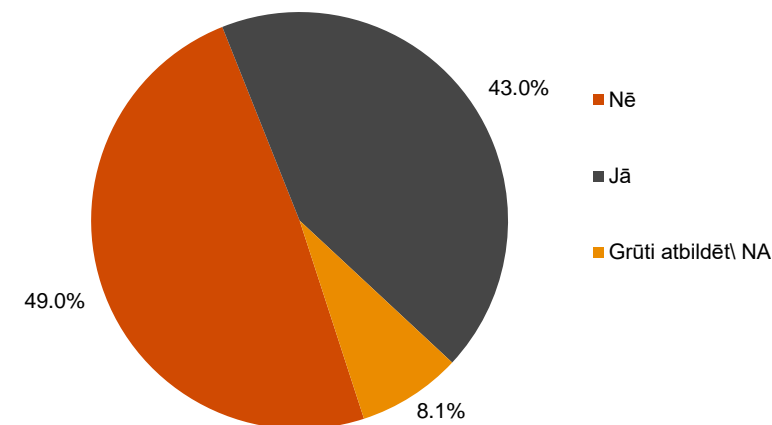
Rekomendācija: Līdz 2030. gada beigām izveidot pēctecīgu un ilgtspējīgu rehabilitācijas atbalsta sistēmu jauniešiem ar atkarības riskiem, integrējot psihoterapijas pakalpojumus un stigmatizācijas mazināšanas pasākumus visos Latvijas reģionos, īpaši koncentrējoties uz paaugstināta riska vidēm.

Novērojumi

- **Rehabilitācijas programmas tiek stigmatizētas:** Īpaši tas novērojams ģimenēs ar augstāku sociālekonomisko statusu, kur pastāv bažas, ka bērna iesaiste šādās programmās var negatīvi ietekmēt viņa reputāciju vai nākotnes iespējas. Šāda attieksme kavē savlaicīgu palīdzības meklēšanu un veicina problēmu saasināšanos.
- **Trūkst pēctecības starp ārstēšanu un rehabilitāciju:** Pašreizējā sistēmā nav nodrošināta skaidra un kvalitatīva pāreja no akūtas ārstēšanas uz ilgtermiņa rehabilitācijas atbalstu, kas būtiski ietekmē atveseļošanās procesa noturību. Bez šī posma ievērojami pieaug risks, ka jaunieši atkal atsāks narkotisko/psihotropo vielu lietošanu, jo pēc ārstēšanās viņš bieži vien atgriežas tajā pašā vidē, kas veicinājusi vielu lietošanu. Ilgtermiņa rehabilitācijas un atbalsta trūkums samazina iespēju sasniegt stabilus un ilgtspējīgus rezultātus.
- **Psihoterapijas programmas rehabilitācijas posmā ir ļoti nepieciešamas:** Tomēr to pieejamība ir ierobežota, galvenokārt finansējuma trūkuma dēļ. Tas īpaši ietekmē jauniešus reģionos, kur alternatīvu iespēju ir maz.
- **Rehabilitācijas projekti tiek īstenoti tikai daļēji:** Ne visos reģionos un pašvaldībās ir pietiekams finansējums, lai izveidotu nepieciešamo infrastruktūru. Tas nozīmē, ka daudzi jaunieši netiek sasniegti ar kvalitatīvu atbalstu.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai Tu pazīsti kādu vienaudzi savā skolā vai draugu lokā, kurš ir lietojis narkotikas?

2.3.

Kaitējuma mazināšana un apkarošana

2.3.1. Vielu pieejamība un izplatīšanas tīkli

Rekomendācija: Izstrādāt un ieviest koordinētu valsts politiku vielu pieejamības ierobežošanai, īpaši digitālajā vidē, tostarp stiprinot uzraudzību sociālajos tīklos un darknet vidē, un nodrošinot konsekventus normatīvos regulējumus, ņemot vērā jauniešu vecumposma riskus.

Novērojumi

- **Prevencija ir efektīva, taču tā nespēj kompensēt vielu vieglo pieejamību:** Izglītojošās programmas vienas pašas nav pietiekamas, lai samazinātu jauniešu interesi par vielu lietošanu, ja tās ir viegli pieejamas un to pievilcību pastiprina reklāma un izplatība digitālajā vidē.
- **Narkotisko/psihotropo vielu pieejamība pieaug, īpaši digitālajā vidē:** Vielas tiek iegādātas bezkontakta ceļā, izmantojot sociālos tīklus, šifrētas saziņas platformas un kriptovalūtas. Šī tendence apgrūtina kontroli un padara vielas pieejamākas jauniešiem. Caur internetu iespējams pasūtīt medikamentus, kas bieži vien ir daudz koncentrētāki un bīstamāki nekā legāli izrakstītie.
- **Izplatības tīkli kļūst arvien plašāki un sarežģītāki:** Tiesībaizsardzības darbs kļūst sarežģītāks, īpaši t.s. "tumšajā zonā" – darknetā un slēgtās grupās, kur izsekošana ir ierobežota un anonimitāte augsta. Daļa vielu tiek iegūtas no pieaugušajiem, bet daļa no interneta, padarot šo problēmu vēl grūtāk kontrolējamu.
- **Jaunieši lieto dažādas vielas, un eksperimentēšana sākas arvien agrāk:** Vielu lietošanas uzsākšana agrīnā vecumā būtiski palielina atkarības risku un ietekmē attīstību. Turklāt tendence norāda uz paaugstinātu dažādu sintētisko vielu vai dažādu vielu sajaukumu lietošanu.
- **Valsts pieeja atkarību izraisošo vielu pieejamības ierobežošanā ir nevienmērīga:** Piemēram, tabakas izstrādājumu iegāde ir atļauta no 20 gadu vecuma, savukārt alkohols joprojām ir pieejams no 18 gadiem. Šāda nekonsekvence mazina gan profilakses, gan rehabilitācijas pasākumu ietekmi.

Avots: Intervijas un aptauja.

Kur, Tavuprāt, jaunieši visbiežāk iegūst narkotikas?

2.3.2. Apkarošanas mehānismi skolās un sabiedrībā

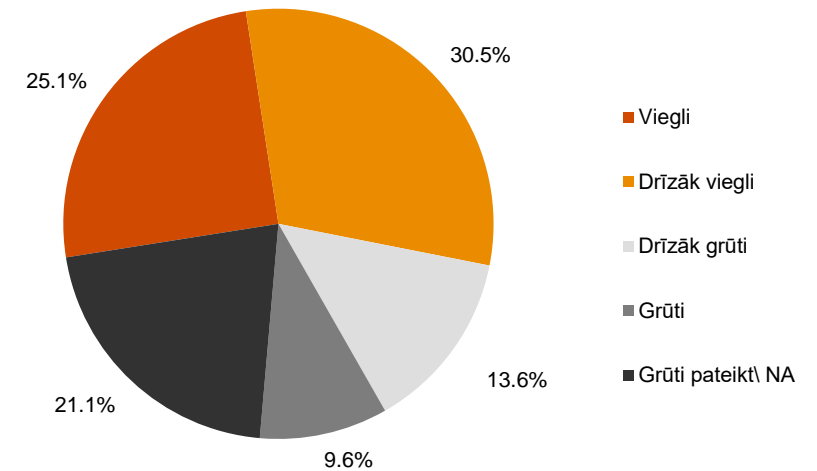
Rekomendācija: Līdz 2030. gadam izstrādāt un ieviest skolās un tiesībsardzības iestādēs metodoloģiski pamatotus, sadarbībā balstītus rīcības protokolus, kas aizstāj formālus reidus ar efektīvām, jauniešus atbalstošām prevencijas pieejām visās Latvijas pašvaldībās.

Novērojumi

- **Intervijās norādīts, ka pašreizējie apkarošanas mehānismi nav pietiekami efektīvi, īpaši izglītības iestādēs:** Saskaņā ar intervijās pausto Policijas reidi tiek veikti tikai pēc skolas pašiniciatīvas, līdz ar to tie bieži vien ir iepriekš zināmi un tikai rada psiholoģisku spriedzi skolēniem, nevis sniedz reālu prevencijas efektu vai veicina uzticēšanos.
- **Reidi skolās bieži vien atklāj tikai tabakas izstrādājumus:** Intervijās norādīts, ka reidu ietekme uz narkotisko/psihotropo vielu lietošanas mazināšanu ir apšaubāma un tie nereti kalpo kā simboliska rīcība, nevis efektīvs risinājums.
- **Jaunieši, kas iesaistās izplatīšanā, bieži nāk no sociāli nelabvēlīgas vides:** Viņu motivācija bieži vien saistīta ar iztikas līdzekļu trūkumu, emocionālu pamestību vai piederības meklējumiem. Šie faktori jāņem vērā, veidojot atbalsta stratēģijas un apkarojot narkotisko/psihotropo vielu izplatības tīklus.
- **Personāls ārpusģimenes aprūpes iestādēs bieži jūtas bezspēcīgs:** Kad jaunieši iesaistās narkotisko/psihotropo vielu izplatīšanā vai noziedzīgos grupējumos, darbiniekiem trūkst resursu, zināšanu un atbalsta, lai efektīvi reaģētu un sniegtu palīdzību.
- **Nepieciešama metodoloģiska vadība un atbalsts skolām un tiesībsardzības iestādēm:** Lai izmantotu efektīvākas, uz sadarbību balstītas pieejas, ir jāizstrādā skaidri rīcības protokoli, jāveicina starpinstitūciju sadarbība un jānodrošina profesionāla apmācība.

Avots: Intervijas un aptauja.

Cik viegli tādi jaunieši kā Tu varētu iegādāties narkotikas, ja būtu tāda vēlme?

2.3.3. Kaitējuma mazināšanas instrumenti

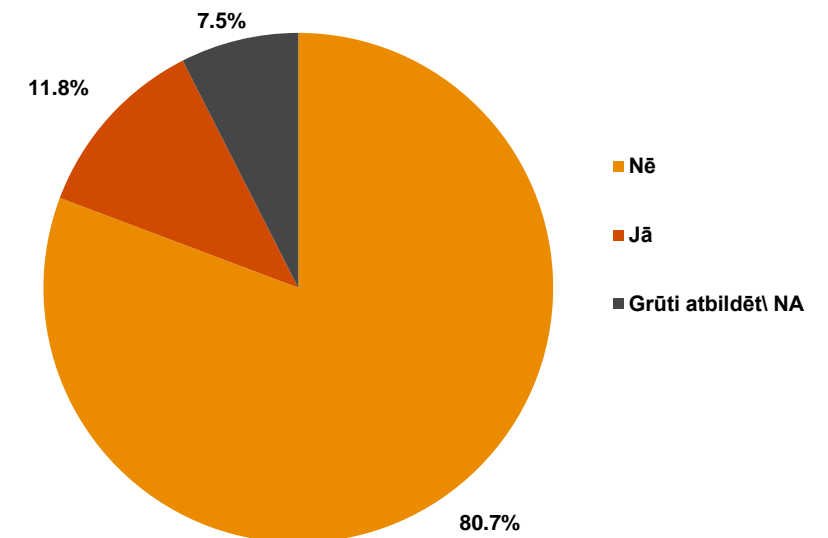
Rekomendācija: Izveidot un pilnveidot vielu testēšanas sistēmu, kā arī attīstīt datu analīzes rīkus par pārdozēšanas gadījumiem, nodrošinot savlaicīgu un uz pierādījumiem balstītu prevenciju un ārstēšanu lielo reģionālo ārstniecības iestāžu un narkoloģijas centros.

Novērojumi

- **Palielinās neatliekamās medicīniskās palīdzības izsaukumu skaits:** Aizvien biežāk tiek reģistrēti gadījumi, kad jaunieši pārdozē vai saindējas ar narkotisko/psihotropo vielām.
- **Nav iespējams precīzi noteikt pārdozēšanas gadījumu pieauguma cēloni:** Trūkst testēšanas mehānismu, kas ļautu izvērtēt, vai pieaugums ir saistīts ar lietotāju skaita palielināšanos vai vielu kvalitātes pasliktināšanos. Šī informācija ir būtiska efektīvai prevencijai un ārstēšanai.
- **Vielām bieži tiek pievienoti spēcīgi opioīdi:** Tādi kā fentanils vai heroīns, kas būtiski palielina dzīvības riskus un veicina strauju atkarības veidošanos. Šādas vielas bieži tiek pievienotas bez lietotāja ziņas, padarot lietošanu īpaši bīstamu.
- **Latvijā nav pieejami vielu testēšanas punkti:** Citviet pasaulē šādi punkti tiek izmantoti gan kā drošības, gan izglītojošs rīks, kas ļauj lietotājiem pārbaudīt vielu sastāvu un pieņemt informētākus lēmumus. Narkoloģijas centri nestrādā ar vielu testēšanu un šobrīd vienīgā iespēja ir policijas laboratorijas, kas nav pieejamas profilakses nolūkos.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai Tu pazīsti kādu vienaudzi savā skolā vai draugu lokā, kurš izplata narkotikas?

2.3.4. Resursu sadalījums un reaģēšanas spējas krīzes situācijās

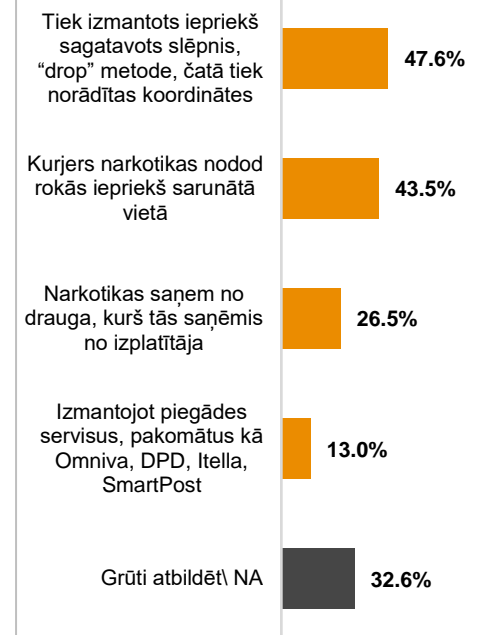
Rekomendācija: Izveidot un ieviest ātru, koordinētu un uzticamu palīdzības mehānismu jauniešiem, kas apvieno ārstēšanu, rehabilitāciju un prevenciju, nodrošinot visu pirmās līnijas darbinieku apmācību un pieejamu operatīvu testēšanas rīku (piemēram, eksprestestu) izmantošanu skolās un sociālajos dienestos.

Novērojumi

- **Vienota pieeja ātrai un koordinētai rīcībai nav pilnībā nostiprināta:** Atšķirībā no veselības aprūpē ieviestā “zaļā koridora”, sociālajā un izglītības jomā šobrīd nav izveidots līdzvērtīgs mehānisms, kas nodrošinātu ātru, koordinētu un atbalstošu rīcību krīzes situācijās. Rezultātā iesaistīto iestāžu sadarbība bieži vien ir sadrumstalota un nepietiekami ātra.
- **Reaģēšanas sistēma ir lēna un pakļauta birokrātiskiem šķēršļiem:** Ar bērnu un jauniešu aizsardzību saistītie dokumenti bieži kavējas ceļā starp institūcijām, kā rezultātā nepieciešamā rīcība nav pietiekami ātra. Situācijās, kad jauniešis atrodas krīzē, šāda kavēšanās var būtiski pasliktināt viņa stāvokli un palielināt apdraudējumu viņa drošībai.
- **Rehabilitācijas pieejamība jauniešiem ir atkarīga no ziņošanas mehānisma:** Ārstēšanas un rehabilitācijas pakalpojumu saņemšana bieži vien sākas tikai pēc formālas ziņošanas policijai un tās iesaistes, tas nozīmē, ka bez šī soļa jauniešis var palikt bez palīdzības, pat ja problēma ir acīmredzama un steidzama.
- **Policijas tūlītēja iejaukšanās reizēm var ietekmēt jauniešu uzticību:** Ja jauniešis tiek uzreiz nopratināts un sodīts, nevis saņem atbalstu, tas var radīt neskaidrību un atturēt no palīdzības meklēšanas nākotnē. Uzticēšanās ir svarīgs pamats efektīvai problēmu risināšanai un atbalsta sniegšanai.
- **Policijas preventīvajā darbā skolās trūkst efektīvu un mūsdienīgu instrumentu:** Policijas preventīvajā un apakarošanas darbā nav pietiekami efektīvu un modernu instrumentu, kas ļautu operatīvi reaģēt uz aizdomām, vienlaikus nekavējot mācību procesu un nodrošinot drošu vidi.
- **Esošā apakarošanas kārtība skolās prasa lielus resursus:** Aizdomu gadījumā jāpārtrauc reids un jānogādā persona uz medicīnas iestādi, kas kavē darbu un samazina efektivitāti. Tas arī rada papildu slodzi personālam.
- **Valsts policijas iekšējais regulējums un budžeta ietvars ierobežo iespējas:** Piemēram, eksprestestu iegāde un mērķtiecīgu apmācību nodrošināšana ir atkarīga no pieejamajiem finanšu līdzekļiem. Bez pietiekama finansējuma un politiskās gribas sistēmas attīstība un uzlabošana kļūst ierobežota.
- **Ģimenēm tiek uzlikti pienākumi tikai pēc formālas iesaistes:** Riska ģimenēs netiek noteikti proaktīvi pienākumi, kas kavē agrīnu atbalstu un sadarbību ar atbalsta dienestiem.

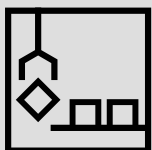
Avots: Intervijas un aptauja.

Kā, Tavuprāt, narkotikas parasti tiek nodotas pircējiem pēc pasūtījuma internetā?

2.4.

Uzraudzība, tiesiskie mehānismi
un novērtēšana

2.4.1. Tiesiskais ietvars bērniem un ģimenēm

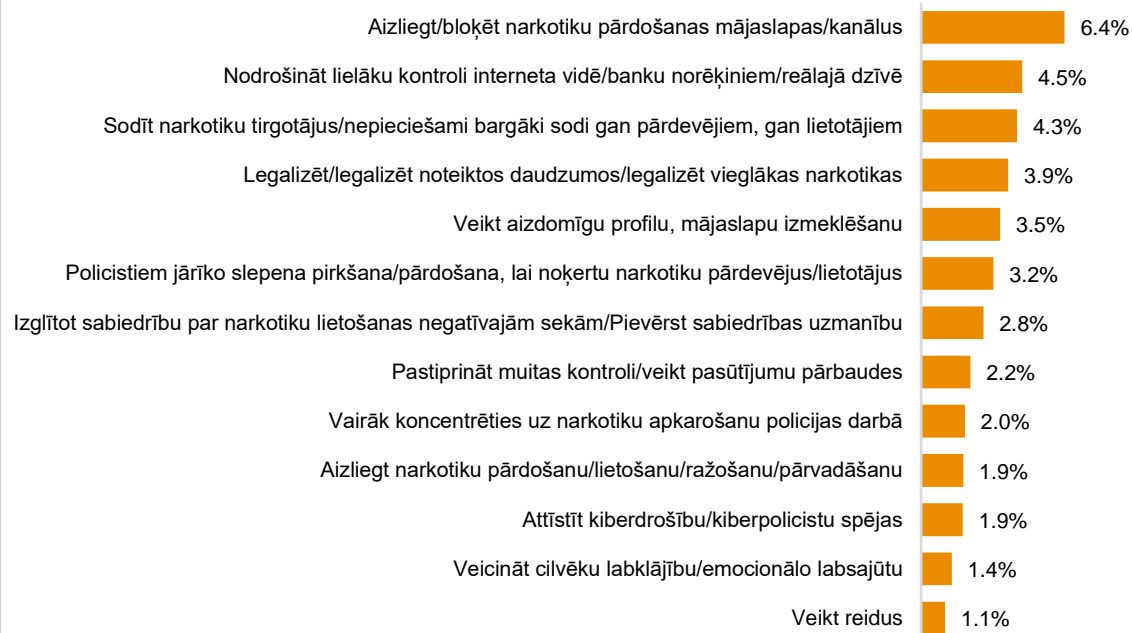

Rekomendācija: Līdz 2030. gadam pilnveidot normatīvo regulējumu un izstrādāt starpinstitucionālu sadarbības modeli, kas nodrošina jauniešiem aizsardzību un pēcteci atbalstu pēc ārstēšanas, definējot vecāku un apkārtējās vides atbildību, lai samazinātu atkārtotas vielu lietošanas risku un veicinātu sociālo reintegrāciju..

Novērojumi

- **Nepieciešama tiesiskā regulējuma pilnveide:** Esošais normatīvais ietvars nenodrošina pietiekamus mehānismus jauniešu reintegrācijai pēc ārstēšanās un rehabilitācijas, kā arī pēctecības nodrošināšanai starp šiem posmiem un vides maiņu. Pašreiz trūkst risinājumu apkārtējās vides risku mazināšanai, kas palielina vielu atkārtotas lietošanas iespējamību un apdraud ārstēšanas ilgspēju. Tikai koordinēta un uz cilvēku orientēta pieeja var nodrošināt ilgtermiņa rezultātus.
- **Sankciju pieeja nedrīkst būt sodīšana, bet gan aizsardzība un atbalsts:** Īpaši nepilngadīgo gadījumā primāri ir jāārstē un jāizglīto, nevis jā soda. Mērķim jābūt atveseļošanai un reintegrācijai, nevis represijai.
- **Pašreizējais normatīvais regulējums nepietiekami definē vecāku atbildību:** Īpaši gadījumos, kad ģimenē augošajam bērnam/bērniem attīstās smaga atkarība un vecāki paši ir riska faktors. Šāda situācija bieži paliek bez juridiskām sekām vai atbildības mehānismiem.
- **Nav mehānismu, kas ļautu piemērot sekas vecākiem:** Ja viņi atkārtoti nespēj nodrošināt bērna drošību un veselību, tas veicina atkarību attīstību un kavē efektīvu iejaukšanos.
- **Iekšlietu struktūru loma ir būtiska, bet tai jāattīstās:** No represīvas uz sadarbībā un izglītošanā balstītu pieeju. Uzticēšanās, izpratne un kopīga rīcība ir efektīvākas nekā sodi un izolācija, īpaši darbā ar jauniešiem.

Kā valsts, Tavuprāt, varētu mazināt narkotiku tirdzniecību internetā?

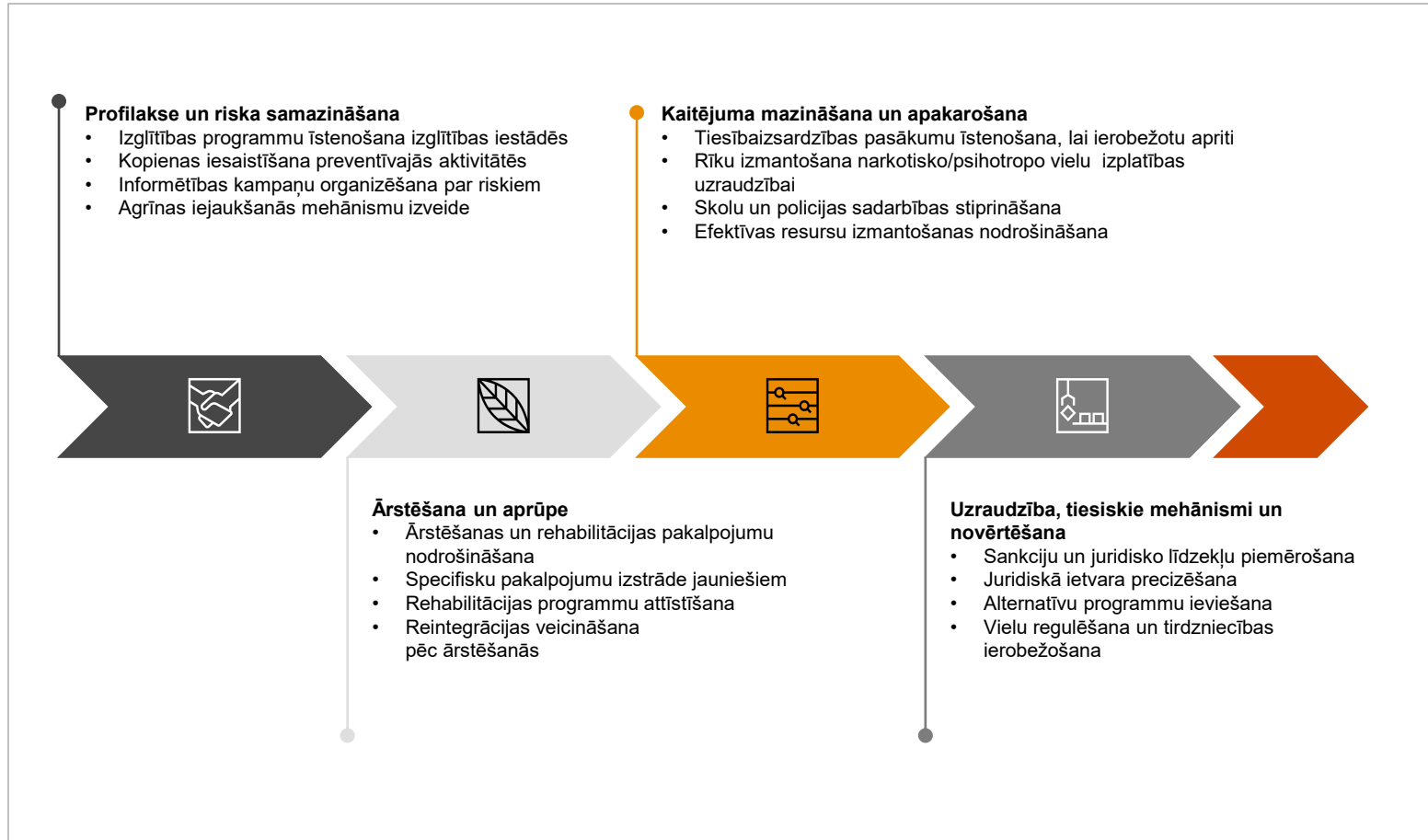

3

Rekomendāciju ieviešanas prioritizācija

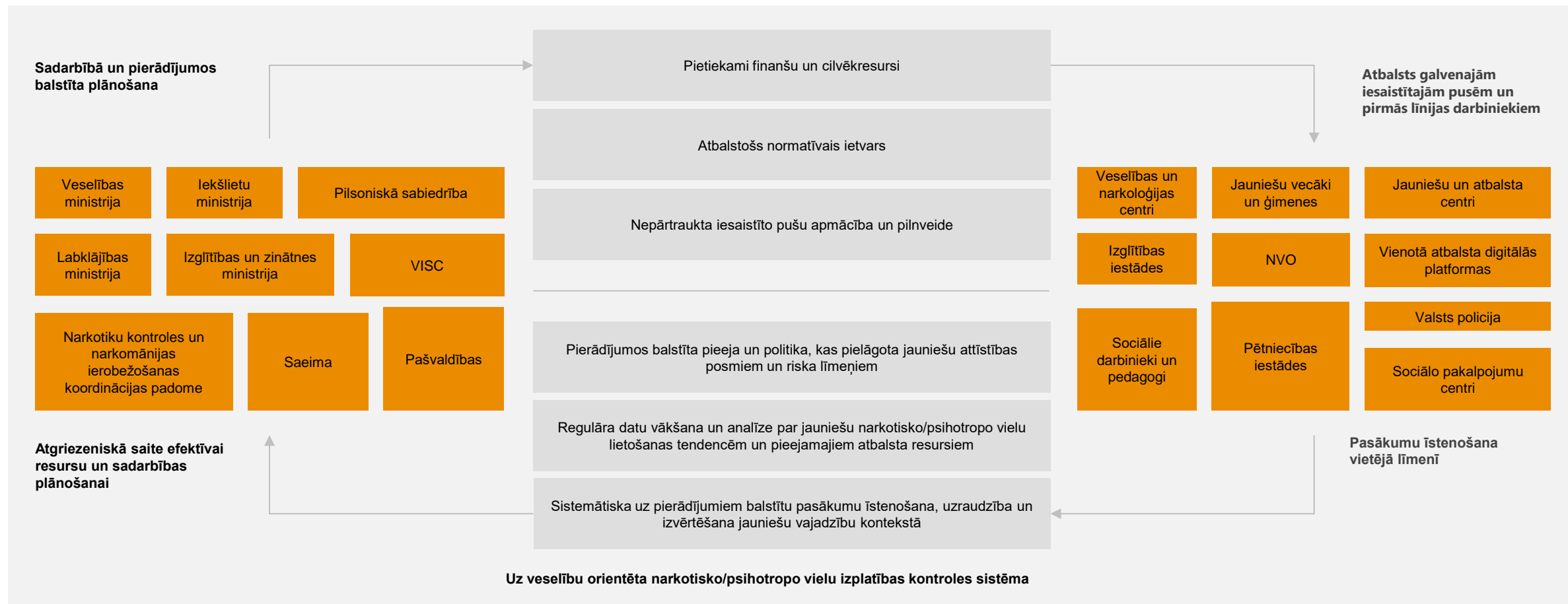

3.1. Visaptverošs ietvars narkotisko/psihotropo vielu izplatības ierobežošanai

Avots: [PVO narkotisko un psihotropo vielu izplatības ierobežošanas ietvars](#)

3.2. Shematisks sadarbības mehānisms starp iesaistītajām pusēm narkotisko/psihotropo vielu aprites ierobežošanai izglītības iestādēs

Avots: [International Standards on Drug Use Prevention](#)

3.3. Rekomendāciju apkopojums

Profilakse un riska samazināšana

- 2.1.1 Līdz 2030. gadam izstrādāt un sistemātiski integrēt skolās pārbaudītas, vecumam un riska grupām atbilstošas izglītības programmas vielu lietošanas profilaksei, īpaši bioloģijas, ķīmijas un sociālo zinību mācību saturā, iesaistot jomas profesionāļus un NVO, nodrošinot ilgtermiņa finansējumu un veicot ikgadējas programmu efektivitātes novērtēšanas.
- 2.1.2 Sadarbībā ar izglītības iestādēm, NVO un jomas profesionāļiem izstrādāt un ieviest regulāru ikgadēju apmācību programmu pedagogiem, kas notiek pirms katra mācību gada sākuma, nodrošinot zināšanas un atbalstu viņu lomai kā agrīnā atbalsta personām jauniešu psihoemocionālo un atkarību risku situācijās.
- 2.1.3 Sadarbībā ar izglītības iestādēm, NVO un pašvaldībām izstrādāt un ieviest pieejamas, praktiskas attālinātās un klātienē atbalsta programmas vecākiem, stiprinot viņu zināšanas, iesaisti un atbildību bērnu psihoemocionālās labklājības un atkarību profilaksē, nodrošinot regulāru programmu izvērtēšanu un pilnveidi, īpaši uzsverot ģimenes nozīmi bērna attīstībā un iekļaujot informāciju par atbalstu ģimenēm krīzes situācijās.
- 2.1.4 Izstrādāt un ieviest pieejamus, digitāli pielāgotus, interaktīvus psihoizglītojošus resursus jauniešiem, vienlaikus palielinot psihoterapeitu un narkologu pieejamību reģionos, lai veicinātu jauniešu kritisko domāšanu, piederības sajūtu un savlaicīgu atbalsta meklēšanu.
- 2.1.5 Līdz 2030. gadam izstrādāt un ieviest visaptverošas psihoemocionālās izglītības programmas skolās un jauniešu centros, kas attīsta emocionālās pašregulācijas un kritiskās domāšanas prasmes, kā arī nodrošināt finansējumu alternatīvām aktivitātēm vielu lietošanas mazināšanai — fiziskajām aktivitātēm, mākslai un radošajām nodarbēm.
- 2.1.6 Izveidot vienotu, digitāli pieejamu platformu un mobilo lietotni ar uzticamu, skaidri strukturētu informāciju par visiem pieejamajiem valsts, pašvaldību, NVO un privātajiem atbalsta pakalpojumiem, tostarp krīzes tālruniem un palīdzības iespējām, nodrošinot ātru, saprotamu un redzamu piekļuvi palīdzībai jauniešiem un viņu ģimenēm visā Latvijā.
- 2.1.7 Līdz 2030. gadam izveidot koordinētu, sadarbībā balstītu atbalsta sistēmu jauniešiem, īpaši ārpusģimenes aprūpē esošajiem, integrējot ārpuskolas aktivitātes (piemēram, sportu, mākslu, brīvprātīgo darbu) un multidisciplināru sadarbību starp iestādēm (sociālie darbinieki, pedagogi, psihologi, jauniešu centri), veicinot iekļaušanu un mazinot vielu lietošanu.
- 2.1.8 Izveidot praktisku un ilgtspējīgu starpinstitūciju sadarbības mehānismu, kas ietver izglītības, sociālos un veselības dienestus, kā arī NVO, lai nodrošinātu koordinētu, uzticamu un viegli pieejamu atbalstu jauniešiem ar atkarību riskiem visos Latvijas reģionos.
- 2.1.9 Līdz 2030. gadam nodrošināt ilgtspējīgu finansējumu un izveidot vienotu agrīnās prevencijas programmu sistēmu, integrējot efektīvas iniciatīvas ar skaidri definētiem mērķiem, izvērtēšanas mehānismiem un atbildības sadalījumu, īpaši fokusējoties uz bērniem un jauniešiem vecumā no 7 līdz 14 gadiem.

Kaitējuma mazināšana un apakarošana

- 2.3.1 Izstrādāt un ieviest koordinētu valsts politiku vielu pieejamības ierobežošanai, īpaši digitālajā vidē, tostarp stiprinot uzraudzību sociālajos tīklos un darknet vidē, un nodrošinot konsekventus normatīvos regulējumus, ņemot vērā jauniešu vecumposma riskus.
- 2.3.2 Līdz 2030. gadam izstrādāt un ieviest skolās un tiesībsardzības iestādēs metodoloģiski pamatotus, sadarbībā balstītus rīcības protokolus, kas aizstāj formālus reidus ar efektīvām, jauniešus atbalstošām prevencijas pieejām visās Latvijas pašvaldībās.
- 2.3.3 Izveidot un pilnveidot vielu testēšanas sistēmu, kā arī attīstīt datu analīzes rīkus par pārdozēšanas gadījumiem, nodrošinot savlaicīgu un uz pierādījumiem balstītu prevenciju un ārstēšanu lielo reģionālo ārstniecības iestāžu un narkoloģijas centros.
- 2.3.4 Izveidot un ieviest ātru, koordinētu un uzticamu palīdzības mehānismu jauniešiem, kas apvieno ārstēšanu, rehabilitāciju un prevenciju, nodrošinot visu pirmās līnijas darbinieku apmācību un pieejamu operatīvu testēšanas rīku (piemēram, eksprestestu) izmantošanu skolās un sociālajos dienestos.

Ārstēšana un aprūpe

- 2.2.1 Izveidot integrētu ārstēšanas, sociālā atbalsta un rehabilitācijas sistēmu jauniešiem ar atkarības riskiem, nodrošinot savlaicīgu un koordinētu pieejamību visos Latvijas reģionos, tostarp gadījumos, kad nav brīvprātīgas motivācijas ārstēties.
- 2.2.2 Līdz 2030. gada beigām izveidot pēctecīgu un ilgtspējīgu rehabilitācijas atbalsta sistēmu jauniešiem ar atkarības riskiem, integrējot psihoterapijas pakalpojumus un stigmas mazināšanas pasākumus visos Latvijas reģionos, īpaši koncentrējoties uz paaugstināta riska vidēm.

Uzraudzība, tiesiskie mehānismi un novērtēšana

- 2.4.1 Līdz 2030. gadam pilnveidot normatīvo regulējumu un izstrādāt starpinstitucionālu sadarbības modeli, kas nodrošina jauniešiem aizsardzību un pēctecīgu atbalstu pēc ārstēšanas, definējot vecāku un apkārtējās vides atbildību, lai samazinātu atkārtotas vielu lietošanas risku un veicinātu sociālo reintegrāciju.

3.4. Rekomendāciju ieviešanas prioritizācija

Izstrādātas rekomendācijas ir strukturētas pēc to potenciālās ietekmes (ieguvumiem) un ieviešanas sarežģītības (ieguldījumiem), tādējādi ļaujot identificēt aktivitātes ar lielāko ietekmi, kā arī noteikt aktivitāšu ieviešanas prioritātes.

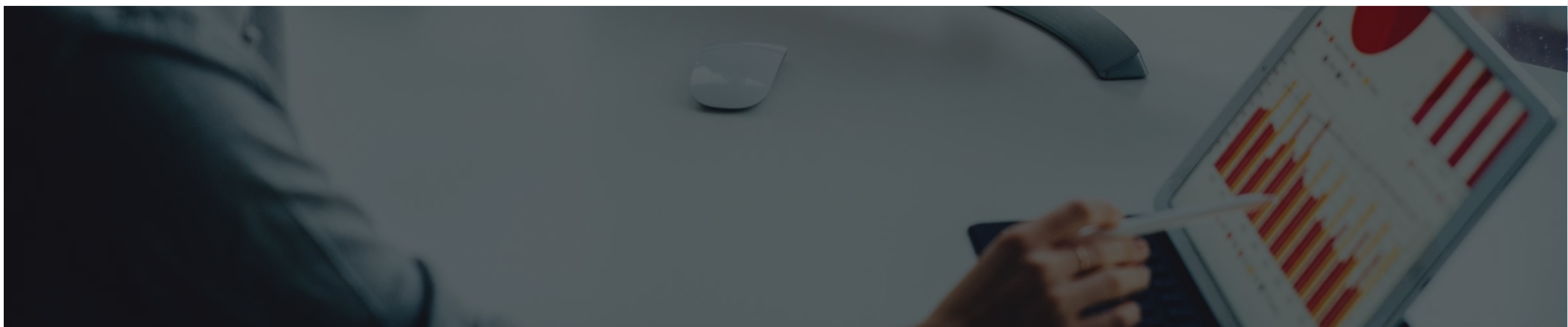
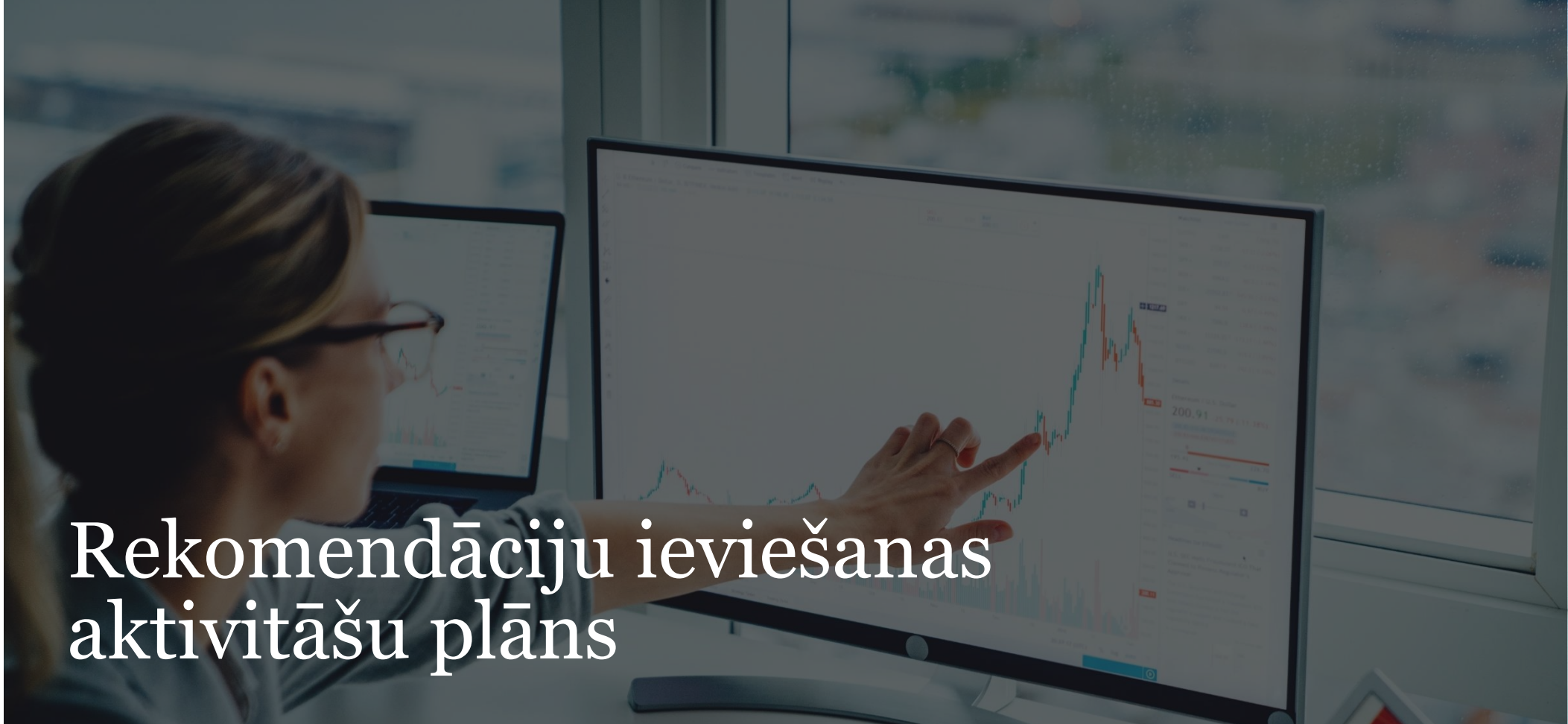
Ātrās uzvaras ir aktivitātes, kuru ieviešanai ir noteikta augstākā prioritāte, jo to ieviešana prasa minimālus ieguldījumus un sniedz būtiskus ieguvumus. Nozīmīgie projekti ir aktivitātes, kuru ieviešanai ir jānosaka nākamā prioritāte pēc ātro uzvaru ieviešanas.

Maznozīmīgie projekti un smagie projekti ir aktivitātes, no kuru ieviešanas paredzami salīdzinoši mazi ieguvumi, tomēr būs nepieciešami būtiski ieguldījumi. Izvērtējot pieejamos laika un finanšu resursus, šīs aktivitātes var īstenot paralēli citām aktivitātēm, paredzot, ka to ieviešanai būs nepieciešams ilgāks laika periods.

4

Rekomendāciju ieviešanas aktivitāšu plāns

4.1. Rekomendāciju aktivitāšu pārskats: Profilakse un riska samazināšana (1/2)

Aktivitāte	Ieviesējs	Iesaistītās puses
2.1.1 Izglītības programmas		
Izstrādāt un īstenot mērķētas izglītojošas programmas ar vismaz 10 secīgām nodarbībām paaugstināta riska grupām emocionālās veselības, sociālo prasmju un atbalsta mehānismu stiprināšanai līdz 2030. gadam.	Izglītības un zinātnes ministrija	VISC, Skolas, Psihologi, NVO, pašvaldības
Integrēt starptautiski pārbaudītas programmas (piemēram, Unplugged, Preventure, Fred goes net, KIVA) visās Latvijas skolās.	VISC	Skolu vadība, Pašvaldības
Iekļaut narkotisko/psihotropo vielu un ar tām saistītos riskus bioloģijas un ķīmijas mācību saturā.	VISC	Skolu metodiskās komisijas, Grāmatu izdevēji
Organizēt lekcijas skolās ar ārstiem-narkologiem un psihoterapeitiem vismaz reizi gadā.	Skolas, Veselības ministrija	Ārstniecības iestādes, Profesionālās asociācijas
2.1.2 Pedagogu profesionālā sagatavotība		
Rīkot obligātas ikgadējas profesionālās apmācības pedagogiem par atkarību identificēšanu, jauniešu stresa vadību un bērnu tiesību ievērošanu.	VISC, profesionālās pilnveides centri	Skolas, NVO, Psihologi
Nodrošināt pedagogiem pieejamus informatīvos resursus par narkotisko/psihotropo vielu prevenciju.	Pašvaldības, skolu psihologi	Sociālie dienesti, NVO
Veicināt pedagogu sociālo lomu jauniešu audzināšanā, uzsverot vērtības, atbildību un sadarbību.	Skolu vadība	Pedagogu organizācijas, VISC
2.1.3 Ģimenes loma – vecāku iesaiste un izglītošana		
Nodrošināt apmācības skolotājiem un vecākiem par agrīnu riska pazīmju atpazīšanu saistībā ar atkarību uzvedību, uzsverot ģimenes nozīmi bērna veselīgas attīstības nodrošināšanā un savlaicīgā iejaukšanās nepieciešamību.	Profesionālās pilnveides centri	Psihologi, Vecāku organizācijas
Organizēt regulāras atbalsta sesijas un izplatīt informatīvos materiālus vecākiem, stiprinot viņu lomu profilaksē iekļaujot praktisku informāciju par to, kur ģimenēm meklēt palīdzību krīzes situācijās un nodrošinot papildus atbalstu paaugstināta riska ģimenēm.	Skolas, Pusaudžu resursu centrs	NVO, Pašvaldību sociālie dienesti
Izstrādāt sistemātiskas atbalsta programmas vecākiem dažādos bērna attīstības posmos līdz 2030. gadam.	Labklājības un Veselības ministrija	Pašvaldības, Psihologi, NVO
Noteikt vecāku līdzdalības pienākumus bērna atkarības ārstēšanas procesā, nodrošinot informāciju par pieejamiem resursiem.	Bērnu tiesību inspekcija	Skolas, Bāriņtiesas, Sociālie dienesti
Veicināt attālinātu vecāku atbalsta grupu izveidi visā Latvijā, nodrošinot tām pieeju arī sociāli augsta riska ģimenēm.	Pusaudžu resursu centrs	NVO, Psihologi
Stiprināt sadarbību starp vecākiem, skolām un atbildīgajiem dienestiem, lai savlaicīgi atklātu vielu lietošanas riskus.	Skolas	Sociālie dienesti, Psihologi, Bāriņtiesas
2.1.4 Psihoizglītojošie un emocionālie resursi un pakalpojumi jauniešiem		
Izstrādāt psihoizglītojošus materiālus un digitālas platformas jauniešiem par emocionālo veselību, vielu lietošanas sekām un palīdzības iespējām līdz 2030. gadam.	Veselības ministrija	NVO, Jauniešu centri, Digitālo risinājumu izstrādātāji
Nodrošināt kvalificētu psihologu, sociālo pedagogu un atkarību profilakses speciālistu pieejamību skolās.	Pašvaldības	Veselības ministrija, Profesionālās asociācijas
Attīstīt mentoru programmas un brīvā laika aktivitātes, kas novērš riskantas uzvedības, līdz 2030. gadam.	Pašvaldības, jauniešu centri	Kultūras un sporta organizācijas, NVO
Nodrošināt pieejamu psihoemocionālo atbalstu skolās un kopienās, īpaši jauniešiem ar paaugstinātu risku.	Skolas	Psihologi, Veselības ministrija, Pašvaldību dienesti

4.1. Rekomendāciju aktivitāšu pārskats: Profilakse un riska samazināšana (2/2)

 Aktivitāte	Ieviesējs	Iesaistītās puses
2.1.5 Jauniešu psihoemocionālā veselība un kritiskās domāšanas prasmes		
Īstenot informatīvas kampaņas par emocionālo stabilitāti, kritisko domāšanu un lēmumu pieņemšanas prasmēm visā Latvijā.	SPKC	Mediji, NVO, Izglītības iestādes
Veicināt izglītojošas diskusijas un lomu spēles skolās, iesaistot policiju, NVO un vecākus.	Skolas, policija	Vecāku padomes, Jauniešu centri
Veicināt pieņemošu attieksmi un samazināt stigmatizāciju pret jauniešiem ar atkarībām, sadarbojoties ar NVO un sociālajiem dienestiem.	Mediji	Kultūras un sporta organizatori, Sabiedriskās organizācijas
2.1.6 Informācija par pieejamo atbalstu un resursiem		
Izveidot vienotu digitālo platformu ar informāciju par pieejamiem prevencijas, ārstēšanas un atbalsta resursiem jauniešiem un ģimenēm līdz 2030. gadam.	Veselības ministrija	Labklājības ministrija, NVO
Uzlabot krīzes tālruņu redzamību skolās, sabiedriskajā transportā un sociālajos medijos.	Veselības ministrija, skolas, pašvaldības	—
Izglītīt sabiedrību par recepšu medikamentu nepareizu lietošanu un riskiem jauniešu vidū.	Veselības ministrija	Farmaceiti, Ārsti, Mediji
2.1.7 Vide ārpus skolas un ģimenes		
Integrēt fiziskās aktivitātes kā profilakses elementu pret psihoaktīvo vielu lietošanu jauniešu vidū.	Sporta organizācijas	Skolas, NVO
Veicināt mākslas terapijas un radošas aktivitātes kā emocionālās veselības stiprināšanas līdzekli.	Kultūras centri	Mākslas terapeiti, Jauniešu centri, NVO
Izveidot mērķētas atbalsta programmas jauniešiem ar traumatisku pieredzi (vardarbība, vecāku nolaidība).	Krīžu centri	Psihologi, Sociālie darbinieki, NVO
2.1.8 Starpinstitūciju sadarbība		
Stiprināt starpinstitūciju sadarbību izglītības, veselības un sociālajā jomā atkarību prevencijā un ārstēšanā.	Valsts institūcijas	Policija, Profesionālās asociācijas, NVO
2.1.9 Profilaktisko aktivitāšu ilgtspēja un pēctecība		
Nodrošināt valsts atbalstu sabiedrības izglītībai un agrīnai iejaukšanai atkarību prevencijā.	Veselības ministrija, Izglītības ministrija	Labklājības ministrija, NVO
Veicināt sabiedrības atbalstu jauniešiem ar atkarību problēmām, veidojot iekļaujošu un nestigmatizējošu vidi.	Pašvaldības	Sociālie dienesti, Ārstniecības iestādes, NVO
Veicināt sabiedrības informētību par psihoaktīvo vielu lietošanas riskiem, sekām un palīdzības iespējām.	SPKC	Mediji, NVO, Pašvaldības

4.1. Rekomendāciju aktivitāšu pārskats:

Ārstēšana un aprūpe

Aktivitāte	Ieviesējs	Iesaistītās puses
2.2.1 Ārstēšanas sistēma pusaudžiem		
Izstrādāt un ieviest obligāto ārstēšanas mehānismu ar vienotiem kritērijiem, lai nodrošinātu efektīvu palīdzību pusaudžiem ar atkarībām.	Veselības ministrija	Bērnu slimnīca, ārstniecības iestādes, Saeima
Ieviest “zaļo koridoru” ārstēšanai un rehabilitācijai pusaudžiem ar atkarībām visos Latvijas reģionos, nodrošinot piekļuvi pakalpojumiem ne vēlāk kā 7 dienu laikā.	Veselības ministrija	Labklājības ministrija, Pašvaldību sociālie dienesti
Izveidot vismaz 5 reģionālos ārstēšanas centrus pusaudžiem ar atkarībām, nodrošinot vienmērīgu pieejamību visā Latvijā.	Veselības ministrija	Reģionālās slimnīcas, ES fondu administratori
Ieviest vienotu pacientu ceļu no neatliekamās palīdzības līdz rehabilitācijai, nodrošinot pakalpojumu nepārtrauktību un savlaicīgu uzsākšanu.	Bērnu slimnīca	Ģintermuiža, Psihologi, Pašvaldību sociālie dienesti
Nodrošināt centralizētu starpinstitūciju informācijas apmaiņas sistēmu ārstēšanas lēmumu pieņemšanā, lai uzlabotu gadījumu koordināciju.	Veselības ministrija	Izglītības iestādes, Sociālie dienesti, Valsts policija
2.2.2 Rehabilitācijas pakalpojumi		
Izstrādāt personalizētas, ilgtermiņa rehabilitācijas programmas pusaudžiem ar atkarībām, nodrošinot vismaz 6 mēnešu atbalsta ciklu.	Atkarību centri	Psihologi, NVO
Paplašināt rehabilitācijas kapacitāti, palielinot gan stacionāro, gan ambulatoro pakalpojumu vietu skaitu.	Veselības ministrija	Reģionālās slimnīcas, ES fondu administratori
Attīstīt vismaz 3 jaunas ambulatorās psihoterapijas programmas jauniešiem reģionālajā līmenī.	Veselības ministrija	Psihologi, NVO, Pašvaldības
Nodrošināt ilgtermiņa finansējuma modeli rehabilitācijas pakalpojumiem līdz 2030. gadam, iekļaujot to valsts budžetā un piesaistot ES fondu līdzekļus.	Finanšu ministrija	Saeima, ES fondu administratori
Izveidot integrētu atbalsta modeli, kas savieno ārstēšanu un rehabilitāciju vienotā procesā.	Veselības ministrija	Labklājības ministrija, Ārstniecības un rehabilitācijas iestādes, Sociālie dienesti
Īstenot vismaz 5 sabiedriskās kampaņas līdz 2030. gadam, lai samazinātu stigmatizāciju pret personām rehabilitācijas procesā.	SPKC	Mediji, NVO, Skolas
Veicināt ģimeņu un sabiedrības līdzdalību rehabilitācijas procesos, izveidojot vismaz 10 atbalsta grupas dažādos Latvijas reģionos līdz 2030. gadam.	Vecāku organizācijas	Skolas, Psihologi, Sociālie darbinieki

4.1. Rekomendāciju aktivitāšu pārskats: Kaitējuma mazināšana un apakarošana

Aktivitāte	Ieviesējs	Iesaistītās puses
2.3.1 Vielu pieejamība un izplatīšanas tīkli		
Pastiprināt tiesībsardzības lomu narkotisko/psihotropo vielu izplatības novēršanā jauniešu vidū, izveidojot koordinācijas grupu ar reālām operatīvām sanāksmēm reizi mēnesī.	Iekšlietu ministrija	Policija, Veselības ministrija, pašvaldību sociālie dienesti
Attīstīt digitālās izmeklēšanas spējas un kapacitāti, apmācot izmeklētājus jaunās metodēs.	Iekšlietu ministrija	Tiesībsargājošās iestādes, valsts laboratorijas, ES fondu administratori
Pārskatīt apreibinošo vielu (tabaka, alkohols) pieejamības politiku, ieviešot vecuma (minimums 20 gadi) un tirdzniecības laika ierobežojumus.	Saeima	Veselības ministrija, Pašvaldības
Stiprināt starptautisko laboratoriju analīžu veikšanas sadarbību.	Veselības ministrija	Starptautiskās aģentūras, Tiesībsargājošās iestādes
Nodrošināt pietiekamu finansējumu Valsts policijai analītisko programmu iegādei, uzturēšanai un tehnoloģisko risinājumu ieviešanai.	Iekšlietu ministrija	Valsts policija, Finanšu ministrija
2.3.2 Apkaršanas mehānismi skolās un sabiedrībā		
Reformēt skolu reidu praksi — pāriet uz sadarbību un izglītošanu, iesaistot vismaz 80% skolu līdz 2030. gadam.	Izglītības ministrija	Skolas, policija, NVO
Izstrādāt un ieviest vadlīnijas skolu un policijas sadarbībai vielu lietošanas gadījumos.	Iekšlietu ministrija	Izglītības ministrija, Vecāku padomes, Psihologi
Apmācīt pirmās līnijas darbiniekus par pusaudžu psiholoģiju, uzlabojot komunikāciju un atbalstu riskantu uzvedību gadījumos.	Iekšlietu ministrija	Izglītības ministrija, Psihologi
2.3.3 Kaitējuma mazināšanas instrumenti		
Izveidot anonīmus vielu testēšanas punktus ar izglītojošām kampaņām, lai veicinātu atbildību un drošāku uzvedību.	Veselības ministrija	NVO, Jauniešu centri, Pašvaldības
Organizēt informatīvas kampaņas par viltotu narkotisko/psihotropo vielu riskiem, atklājot to sastāvu un sekas.	SPKC	Mediji, NVO, Skolas
Apmācīt pirmās līnijas darbiniekus (medikus) atpazīt vielu sajaukumus un signālus, uzlabojot neatliekamās palīdzības kvalitāti.	Veselības ministrija	Slimnīcas, Profesionālās asociācijas
Veidot atbalsta programmas reģionos jauniešiem sociāli nelabvēlīgā vidē.	Labklājības ministrija	Sociālie dienesti, Psihologi, NVO
2.3.4 Resursu sadalījums un reaģēšanas spējas krīzes situācijās		
Ieviest "Zaļo koridoru" tūlītējai bērnu palīdzībai - koordinētu piekļuvi atbalstam 48 stundu laikā līdz 2030. gadam.	Veselības ministrija	Skolas, Bērnu tiesību aizsardzības iestādes
Pārskatīt likumdošanu, lai līdzsvarotu ziņošanu un uzticību atkarības ārstēšanas procesos.	Saeima	Veselības ministrija, NVO, Tiesībsargājošās iestādes
Veidot policijas iesaistes modeļus, kas balstās uz atbalstu jauniešiem (upurim) ne sodīšanu.	Iekšlietu ministrija	Policija, Sociālie dienesti, Psihologi
Paātrināt dokumentu apripi starp institūcijām - izstrādājot elektronisko sistēmu un koordinācijas mehānismu līdz 2030. gada beigām.	Iekšlietu ministrija	Veselības ministrija, Sociālie dienesti, Izglītības iestādes
Pilnveidot Valsts policijas cilvēkresursu politiku, veicinot jaunu darbinieku piesaisti un esošo darbinieku profesionālo attīstību.	Valsts policija	Valsts policijas koledža, Iekšlietu ministrija
Nodrošināt jauniešiem pieeju rehabilitācijai bez kriminālprocesa uzsākšanas.	Saeima	Veselības ministrija, Labklājības ministrija
Izglītēt profesionāļus par uzticībā balstītu atkarības ārstēšanas pieeju, rīkojot apmācību sērijas.	Veselības ministrija	Psihologi, Sociālie pedagogi, NVO
Iesaistīt ģimenes agrīnā atbalsta posmā - izveidojot standartizētus ārstēšanās plānus.	Labklājības ministrija	Skolas, Psihologi, Vecāku organizācijas

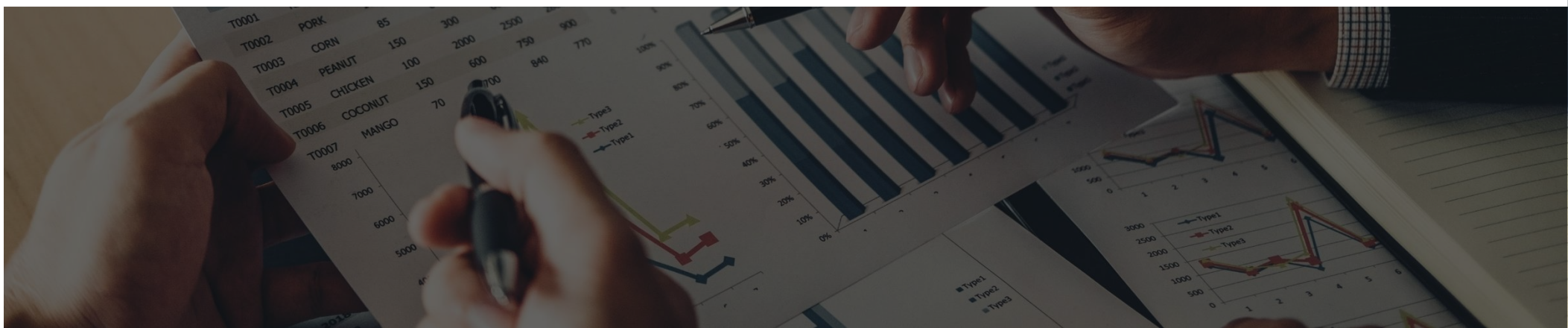

4.1. Rekomendāciju aktivitāšu pārskats: Uzraudzība, tiesiskie mehānismi un novērtēšana

 Aktivitāte	Ieviesējs	Iesaistītās puses
2.4.1 Tiesiskais ietvars bērniem un ģimenēm		
Izstrādāt normatīvos grozījumus līdz 2030. gada vidum, kas paredz vecāku tiesisko atbildību bērna smagas atkarības gadījumā.	Tieslietu ministrija	Saeima, Labklājības ministrija, Bērnu tiesību aizsardzības inspekcija, Tiesībsargs
Izveidot juridisku mehānismu līdz 2030. gada beigām, kas ļautu operatīvi rīkoties gadījumos, kad vecāki nenodrošina bērnam nepieciešamo atbalstu (piemēram, caur bāriņtiesu lēmumiem).	Labklājības ministrija	Sociālie dienesti, Bāriņtiesas, Tiesībsargs
Ieviest normatīvo regulējumu līdz 2030. gada beigām, kas paredz obligātu rehabilitāciju jauniešiem pēc atkārtotas vielu lietošanas epizodes.	Veselības ministrija	Saeima, Veselības aprūpes iestādes, Psihologi
Nodrošināt alternatīvas vides un sociālās integrācijas programmas jauniešiem pēc rehabilitācijas, ieviešot vismaz 5 reģionālus pilotprojektus.	Labklājības ministrija	NVO, Jauniešu centri, Pašvaldības
Izstrādāt ātras iejaukšanās protokolu, kas paredz 72 stundu rīcības plānu atkārtotas lietošanas gadījumā.	Veselības ministrija	Psihologi, Sociālie dienesti, Skolas
Veikt vismaz 3 sabiedriskās kampaņas līdz 2030. gada vidum par tiesiskajiem aizsardzības mehānismiem atkarības gadījumos, uzsverot ģimenes atbildību un bērna tiesības.	SPKC	Mediji, Tieslietu ministrija, Vecāku organizācijas

5

Pielikumi

5.1. Pielikumu saraksts

Pielikums Nr. 1 – Aptaujas un interviju galveno atziņu kopsavilkums.

Pielikums Nr. 2 – Interviju un fokusgrupu saraksts.

Pielikums Nr. 3 – Aptaujas datu apkopojums.

Pielikums Nr. 4 – Interviju transkripti.

Pielikums 1:
Aptaujas un interviju galveno atziņu
kopsavilkums

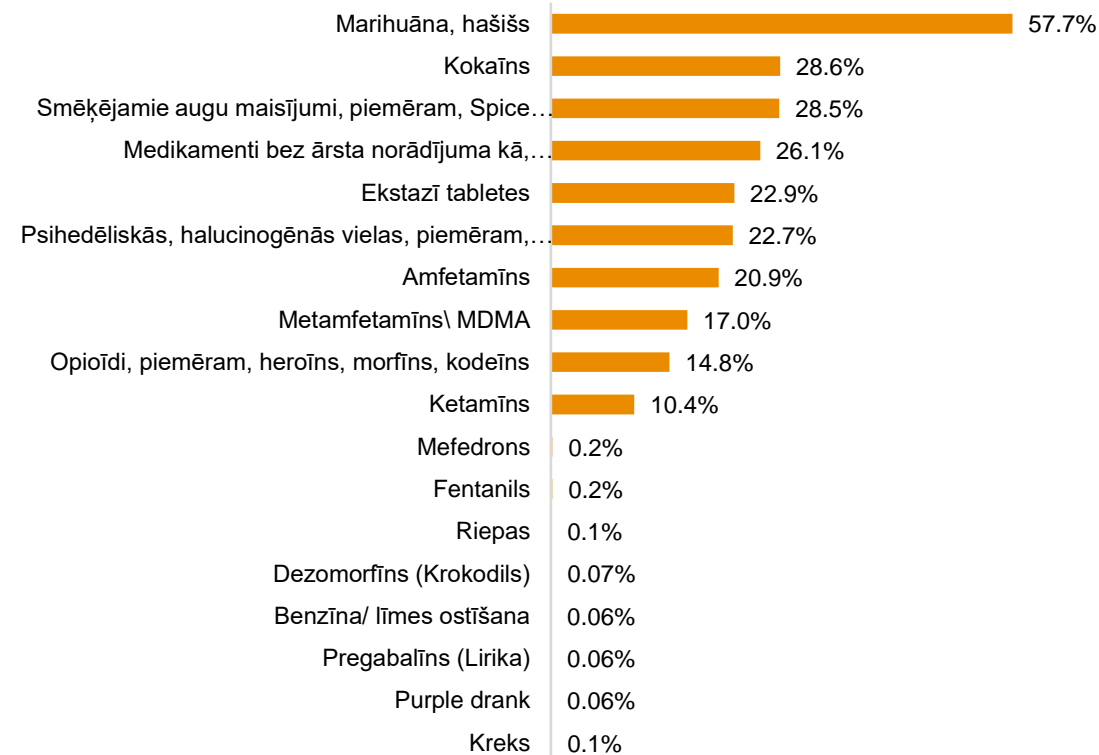
Narkotisko/psihotropo vielu izplatības un lietošanas tendences (1/4)

Populārākās vielas un lietošanas paradumi jauniešu vidū

- Marihuāna ir visbiežāk lietotā narkotiskā/psihotropā viela jauniešu vidū. Tās pieaugošā THC koncentrācija izraisa spēcīgākas psiholoģiskas reakcijas, augstāku intoksikācijas risku un biežāku nepieciešamību pēc medicīniskas palīdzības. Tāpat marihuāna reizēm tiek papildināta ar spēcīgākām vielām, piemēram, fentanilu, lai pastiprinātu atkarību izraisošo iedarbību.
- Amfetamīni un metamfetamīni ir otrie izplatītākie, bieži lietoti kopā ar alkoholu, lai mazinātu alkohola reibuma simptomus, kas liecina par riskantiem lietošanas paradumiem, palielinot iespēju nonākt akūtu psihožu un pārdozēšanas situācijās.
- Psihotropie medikamenti (piemēram, Xanax) ir trešajā vietā pēc izplatības, bieži lietoti bez ārsta receptes, kas rada bažas par pieejamības kontroli un informētības trūkumu, īpaši attiecībā uz to, kā šīs vielas mijiedarbojas ar citām apreibinošajām vielām.
- Kokaīns kļūst arvien pieejamāks un salīdzinoši lētāks, kas veicina tā lietošanas pieaugumu. Kombinēšana ar alkoholu ir izplatīta prakse, kas būtiski palielina veselības riskus.
- MDMA, sintētiskie opioīdi (piemēram, vitazēni, fentanils), kā arī dažādi nezināmas izcelsmes maisījumi kļūst populārāki, īpaši jauniešu vidū ar smagākām atkarības pazīmēm. Šīs vielas nereti saistītas ar augstu pārdozēšanas un neparedzamu blakusparādību risku.

Avots: Intervijas un aptauja.

Kādas narkotikas, Tavuprāt, visbiežāk lieto jaunieši Tavā apkārtnē?

Narkotisko/psihotropo vielu izplatības un lietošanas tendences (2/4)

Jaunas vielu lietošanas formas un izplatīšanas kanāli

- Elektroniskās cigaretes tiek arvien biežāk izmantotas kā narkotisko/sihotropo vielu uzņemšanas rīks. Tām pievieno dažādas psihoaktīvās vielas, tostarp kanabinoīdus un amfetamīnus, kas palielina lietošanas seku riskus un apgrūtina vielu sastāva identificēšanu.
- Narkotiskās un psihotropās vielas ir viegli pieejamas caur sociālajiem tīkļiem un slēgtām lietotnēm, piemēram, Telegram, Snapchat un citām platformām, kas nodrošina anonimitāti un grūtāk pārraudzāmu vidi. Šīs platformas kalpo kā galvenie kanāli vielu tirdzniecībai. Novērots, ka jaunieši ir izveidojuši savas iekšējās sistēmas, lai identificētu tiesībsargājošo iestāžu klātbūtni un izvairītos no kontroles mehānismiem digitālajā vidē.
- Strauji mainīgā narkotisko/psihotropo vielu aprites vide rada papildu izaicinājumus. Viltotas vielas un jaunas psihoaktīvās vielas, tostarp tā dēvētie "legālie maisījumi", tiek regulāri mainītas, lai apietu likumus, tādējādi radot neprognozējamu un grūti kontrolējamu narkotiku apriti ar dažādiem nezināmiem un bīstamiem savienojumiem. Šāda dinamika padara vielu izplatību grūti prognozējamu un kontrolējamu, īpaši apgrūtinot skolu spējas laikus identificēt un reaģēt uz jaunajām vielām un to ietekmi uz jauniešiem. Tas arī būtiski palielina pārdozēšanas un smagu veselības seku risku.
- Skolēnu vidū novērojama tendence lietot vielas, kas vēl nav oficiāli klasificētas kā narkotiskās/psihotropās vielas, tomēr apdraud gan viņu fizisko veselību, gan psiholoģisko drošību. Šādas vielas var radīt neparedzamas blakusparādības un apgrūtina profilakses un ārstēšanas pasākumus.

Avots: Intervijas un aptauja.

Lūdzu precizē, kādos interneta kanālos, vietnēs, Tu esi saskāries ar narkotiku tirdzniecību (reklāmu, piedāvājumu, kādām norādēm)?

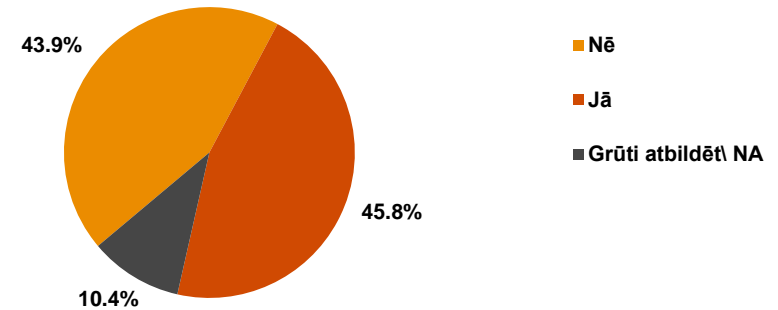
Narkotisko/psihotropo vielu izplatības un lietošanas tendences (3/4)

Tirgus dinamika un riski

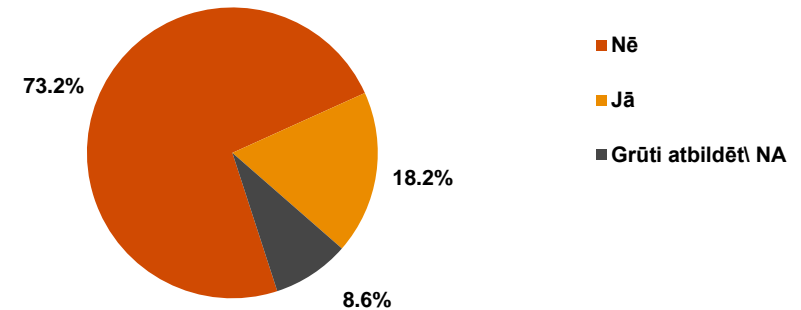
- Vielu pieejamība un sastāvs mainās atkarībā no tirgus piedāvājuma, kas tieši ietekmē arī jauniešu narkotisko un psihotropo vielu patēriņa paradumus. Šīs izmaiņas var būt pēkšņas un neprognozējamas, radot papildu riskus lietotājiem.
- Sintētisko maisījumu lietošana pieaug, jo tie piedāvā intensīvākas psihoaktīvās pieredzes, kuras jaunieši nereti meklē, tomēr šie maisījumi bieži satur nezināmas vai mainīgas sastāvdaļas, kas palielina pārdozēšanas, akūtu psihisko krīžu un blakusparādību risku.
- Lai gan heroīns un citi smagie opioīdi nav plaši izplatīti to ierobežotās pieejamības dēļ, tie nereti tiek slepus pievienoti citām vielām, kas lietotājiem nav zināmas. Tas ievērojami palielina atkarības risku un neparedzamu, dažkārt letālu seku iespējamību, kas apgrūtina ārstēšanu un profilaksi.

Avots: Intervijas un aptauja.

Vai Tu esi dzirdējis/-usi par narkotiku lietošanu vienaudžu vidū tavā skolā/ izglītības iestādē?

Vai Tu esi dzirdējis/-usi par narkotiku tirdzniecību tavā skolā/ izglītības iestādē?

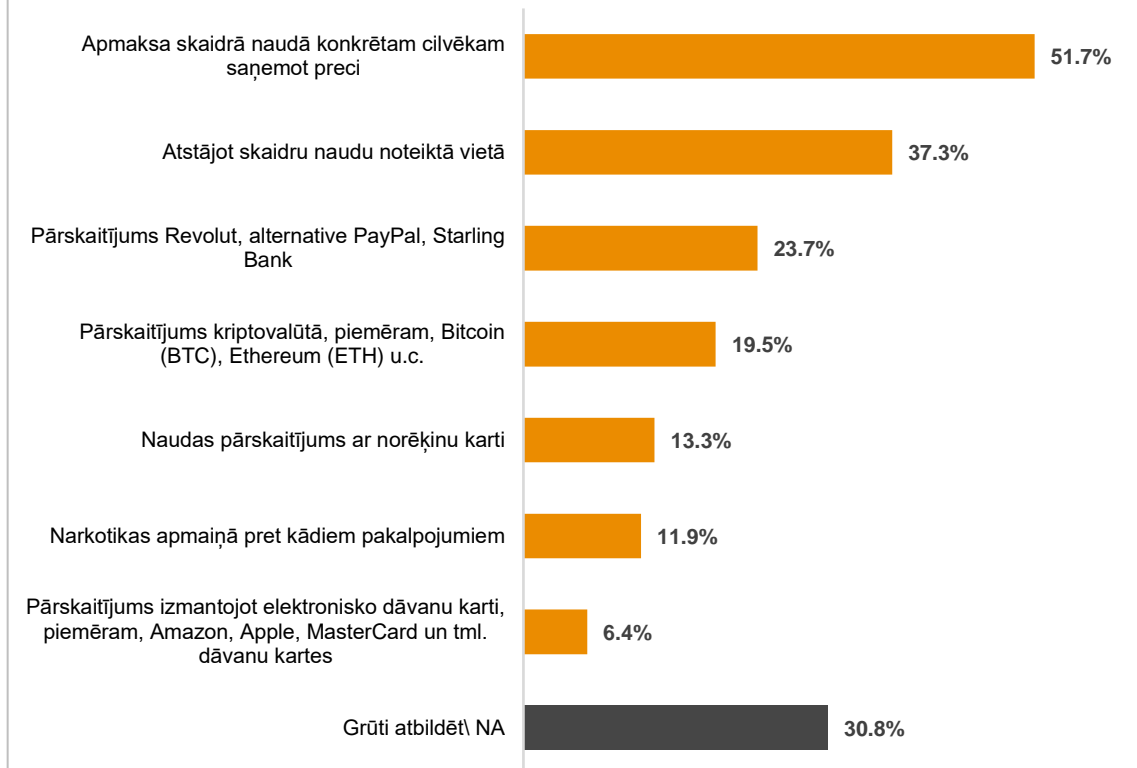

Narkotisko/psihotropo vielu izplatības un lietošanas tendences (4/4)

Veselības un drošības sekas

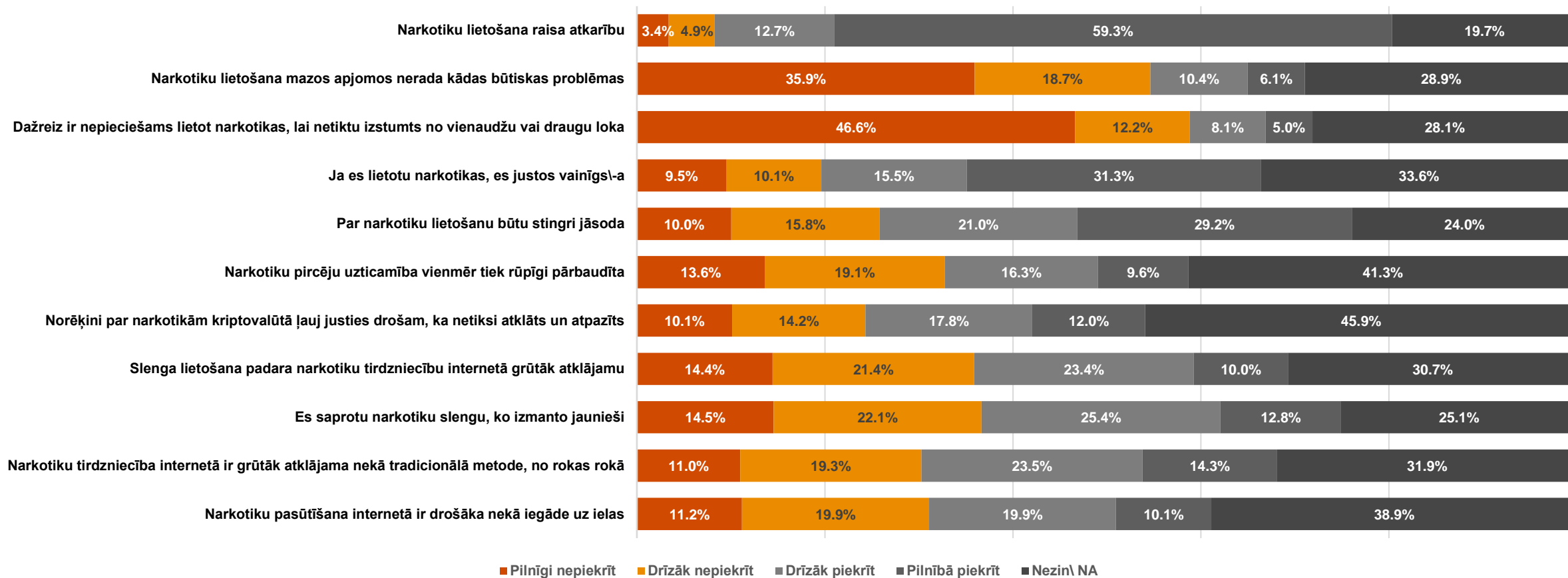
- Lai gan hospitalizāciju skaits nav būtiski pieaudzis, novērojama tendence, ka psihoaktīvo vielu iedarbība kļūst bīstamāka, īpaši gadījumos, kad tiek lietoti vielu sajaukumi. Tas palielina akūtu reakciju un komplikāciju risku.
- Akūtas intoksikācijas un psihozes kļūst arvien biežākas, īpaši saistībā ar sintētisko vielu lietošanu. Šie gadījumi bieži prasa neatliekamu medicīnisko iejaukšanos un liecina par pieaugošu psihoemocionālo slodzi jauniešu vidū.

Kādas maksājumu metodes, Tavuprāt, tiek visbiežāk izmantotas narkotiku tirdzniecībā internetā?

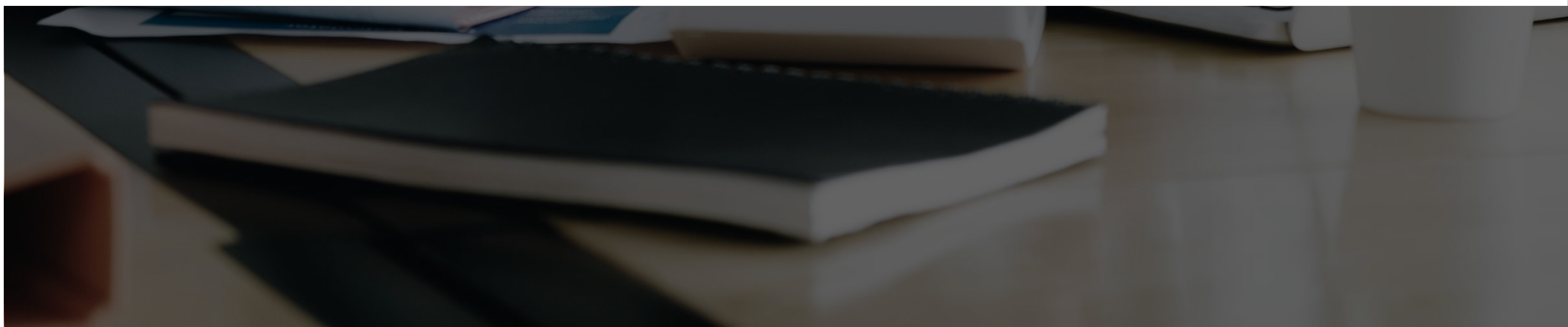
Narkotisko vielu izplatības un lietošanas galvenie apgalvojumi

Avots: Intervijas un aptauja.

Pielikums 2:
Interviju un fokusgrupu saraksts

Interviju un fokusgrupu saraksts

Nr.	Pārstāvētā iestāde	Vārds Uzvārds	Intervijas norises laiks
1	Valsts policija	Kalvis Klints	01.07.2025 plkst. 14:00-15:00
2	Valsts policija	Vīta Vīlistere, Marta Klišāne, Inese Novicka	17.06.2025 plkst. 11:30-12:30
3	Rīgas psihiatrijas un narkoloģijas centrs	Astrīda Stīma	18.06.2025 plkst. 10:00-11:00
4	Latvijas Narkologu asociācija		
5	Jūrmalas sociālo pakalpojumu centrs Kauguri	Elīna Kariņa	04.06.2025 plkst. 14:10-15:10
6	Narkotiku kontroles un narkomānijas ierobežošanas koordinācijas padome	Ginta Ozola	26.06.2025 plkst. 10:00-11:00
7	Jūrmalas sociālo pakalpojumu centrs Kauguri	Elīna Kariņa	04.06.2025 plkst. 14:10-15:10
8	Biedrība "Papardes zieds"	Gatis Pavārs, Edgars Melgalvis	06.06.2025 plkst. 11:30-12:30
9	SPKC Atkarības slimību riska analīzes nodaļa	Diāna Vanaga, Una Mārtiņšone, Aija Pelne, Ieva Pūgule	02.06.2025 plkst. 11:10-12:10
10	Valsts probācijas dienests	Anastasija Radeviča, Līga Feldmane Beleneca, Kristīne Veisa, Līga Daugaviete	09.06.2025 plkst. 11:30-12:30
11	Tiesībsarga birojs	Laila Grāvere, Valērija Leščinska	19.06.2025 plkst. 14:00-15:00
12	Bērnu aizsardzības centrs	Elīna Brīla, Vīta Volonte	19.06.2025 plkst. 10:00-11:00
13	Fokusa grupa ar jauniešu organizāciju	Latvijas Jaunatne padomes pārstāvji (3 jaunieši)	27.06.2024 plkst. 16:00-17:30
14	Fokusa grupa ar Jūrmalas izglītības pārvaldi / Jūrmalas izglītības padomi	Mārīte Švīgere , Līga Sīpola, Marina Mihailova	02.07. 2024 plkst. 11:00-12:00

Paldies!

pwc.com

PricewaterhouseCoopers SIA, Marijas iela 2A, Rīga, LV-1050, Latvija, LV40003142793

T: +371 6709 4400, www.pwc.lv

PwC uzņēmumi palīdz juridiskām un fiziskām personām radīt tām nepieciešamo vērtību. Mūsu uzņēmumu tīklā 157 valstīs strādā vairāk nekā 276 000 speciālistu, kuru uzdevums ir sniegt kvalitatīvus revīzijas pakalpojumus, kā arī nodokļu un biznesa konsultācijas. Pastāstiet mums par sev svarīgo un uzziniet vairāk, apmeklējot www.pwc.lv.

©2025 PwC. "PwC" apzīmē PwC uzņēmumu tīklu un/vai vienu vai vairākus tā dalībniekus, kurā katrai dalīborganizācijai ir atsevišķas juridiskās personas statuss. Sīkāka informācija pieejama www.pwc.com/structure.